

23 pokalbis

Leonas Stonkus

I kasetė

Saulius Beržinis: ...Ir dėl tos žemės važiuoti. Mūsų žemė Kuršėnuose.

Leonas Stonkus: Duok, Dieve, tamstai laimingai.

SB:Dėkui.

St:Stiprios sveikatėlės.

SB:Dėkui.

St:Ištvermės, meilės ir džiaugsmo Tėvynei. Brangioji mūsų Tėvynė. Šiandien jau turim Lietuvą.

Kaip toliau...

SB:Kokį mėnesį, metus gimėt ir kada gimėt, gerai?

St: Gerai.

SB: Tai sakykit, prašau.

St:Galima?

SB: Taip.

1/00:55 St:Leonas Stonkus, gimės 1921 liepos 28 Darbėnų miestely, Kretingos apskrity.

SB: Nu biškį apie savo vaikystę papasakokit. Kokioj šeimoj...

St:Nu vaikystėj tai, kai mažas buvau, kol mama buvo neapsivedusi su antru vyru, nesijaučiau blogai. Pažaisdavau su savo draugais, viską. O paskui, kai apsivedė, man buvo septinti meteliai - kaip tik éjau septintus metelius - patévis mano turėjo dvi... tris, ar tris dukras ir sūnų. Mano mama turejo... Tik aš vienas buvau. Nu tai ką jie mane? Apsédo jie... tie jo vaikai. Mama mato, kad aš jau nieko čia nebeisiaukysiu . Atsirado tokie geri kaimynai, buvo. Sako: Levonéli, gal nori eiti karvelių ganyti. Tau bus geriau. Mes matom, kad tave labai skriaudžia.

SB: Ar skriaudė?

St:Aha. Tas patévis zaraza buvo, ojojoi.

SB: O tai kai jūsų tévelis numirė, kiek jums buvo metų?

St:Dviejų metelių buvau. Dviejų metelių.

SB: Jūs pas mamą vienas likot, kai tévelis...

2:24 St: Vienas, vienas, vienas. Nu ir aš vaikas ir vaikas. Ten, sako, vaikų daug, karveles gano, visi būry būsite, ganysite. Nu ir gerai. Sutikau. Verkiau, atsimenu taip kaip šiandien. Septinti meteliai éjo.

Nu ir išsivežė mane. Išsivežė. Ir ar du méniesius aš išganiau - man metési į kojų rožė (=liga). Ir viskas buvo man, visas, visas ganymas. Atvežė atgal. Atvežé atgal - patévis nepriima manęs. Tai laimė Dievo , kad turėjau labai gerą krikšto motinélę. IR sūnus labai geras. Ta krikšto motinélę nuėjo - sūnus irgi pas ūkininką tarnauti. Irgi ten vietoj. Nu ir parsivedė sūnų tą. Sūnus atėjo, čia už krūtinės mano patévi! Atsiprašau aš...

SB:Nieko nieko...

Operatorius: tik nečiupinékit šito daikčiuko, pasistenkit.

St:Aha. Gerai, ačiū, kad pasakét.

Operatorius: Ačiū.

L.St: Nu, sako, Levoneli, dabar būsi pas mama, tavo krikšto motinélę. Va turi broli. Pagriebé - kad trenké ant žemės patévi mano! Sako: svolačiau, ką tu drįsti tokį kūdikį skriausti! Nu, pas tą krikšto motinélę išeinam abu į uogas, pauogaujam tai aviečių, tai... Ir vaikštai kur nors - 7 meteliai. Jėzusmarija... Pradējau eiti į mokyklę - irgi pas krikšto motinélę būdavau per žiemą trobelėj ~~✓~~. Pavasarį ir vėl pas ūkininką tarnauti.

SB: Tai kas buvo jūsų krikšto motinélė?

L.St:Kaip, ar pavardė?

SB:Nu kas jinai buvo - ar sesuo mamos, ar ... kas jinai buvo?

L.St:Pusseré.

SB:Pusseré.

L.St:Pusseré. Labai gera moteris buvo amžinatilsj. Vojei vojei. Taip ji mane gerbė, oi amen Dieve. Ir sūnus jos, nežinau, ar yra ar nebéra gyvas. Dabar žada atvažiuoti iš Panevėžio dukros sūnus ir žada mane nuvežti. Dar rasiu gyvą ar nerasiu.

SB:Kur?

L.St:Už Darbėnų. 3 kilometrai ant Laukžemės važiuojant. Miestelj kai pervažiuoji, į kairę tiesiai. Aplankyt dar, kas... Ar nebéra, ar jo gyvo nebéra. ŽMona - ar béra gyva, ar nebéra. Turėjo du sūnus ir dukrą. Jau tū nebepažistu, nebepažinsiu nė vieno. O tiek metų...

SB: Nu ir kaip paskui gyvenot?

St:Paskui jau užaugau didesni. 16 - 17 metų. Šešiolikos buvau, septynioliktus éjau. Jau išėjau tarnauti į Klaipėdos kraštą pas prūsus. Va, reiškia, už pusbernij. Ten ištarnavau metus laiko. Labai sunkiai dirbt reikéjo. Ten kad tik sveikatos buvo toj jaunystéj...

SB: Bet gal prūsas geriau mokéjo?

St: A?

SB: Prūsas mokėjo geriau nei Lietuvoj?

St: Geriau mokėjo. Gerai.

SB: Geriau negu lietuviai?

St: Oi!

SB: Geriau, jo.

St: Ai! Kalbos nėra. Lietuviai savo užmokesčiu buvo labai liūdnam vaizde. Labai skriausdavo. Tik dirbk ir dirbk ir dirbk. Poilsio, pietų laike, vasaros laike visuomet yra pokaitis. Turi... atgulsi. Jau kad tau valandą leis, tai ojei, tai jau daug. Budina - ir greit į darbą.

1/6:22

SB: Nu, o prūsas?

St: ~~Ne~~. Porą valandų pamiegi. Ateina, pabudina. Ar jau prūsas pats, senelis, ar duktė vyresnioji, ar žmona - kam papuolė, tas pabudina.

SB: Ir susikalbėjot vokiškai, mokėjot vokieškai?

St: Ne, tada aš nemokėjau.

SB: Tai kaip jūs kalbėjot su jais?

L. St: Lietuviškai. Klaipėdos krašte visi prūsai gyveno bendrai su lietuviais. Tik savo ūkius turėjo, viską. O paskui jau išsipardavojo, išsipardavojo viską ir išvažiavo į Vokietiją.

SB: Kaip sovietai užėjo?

St: Ką?

SB: Kaip sovietai užėjo, ką prisimenate?

St: Ai, sovietai kaip užėjo? Nu tai palauk... Aha...

SB: Kaip tas gyvenimas pasikeitė?

St: Kai sovietai užėjo, aš Darbėnų miestelyje tarnavau pas ūkininką. Jau pranešė, kad pareina Tarybų Sajunga. Sako: dabar bus komunistų valdžia. Jau sako: mes nebeturim teisių. Nu aš tada dar jaunas bachūras, nekreipiau dėmesio iš viso. Ir kai pradėjo važiuoti jau ta rusų kariuomenė - įdomu, žiūri, visi atrodo stipriai ginkluoti. Rusiškai kalbasi. Nu paskui vertėjai verčia jau. Ateina, reiškia, pas ūkininką, klausia: gdie chaziajin[?]? Kur šeimininkas[?]? Nu jeigu yra namuose, pasakai, kad yra, prašom užėiti į kambarį. Turi vertėjų lietuvių kalbos. Užeina. Tai tuoju užeina vir... Tardymas eina - ~~klausia~~^{la}, kiek gyvulių turi, kiek to, kiek, kiek grūdų, kiek agurkų, kiek svogūnų, kiek... ai, visokias nesąmones.

SB: Tai kas čia taip klausinėjo, ar kariškia, ar civiliai?

St: Kariškiai. Jie au rašo rašo viską. Paskui kitą dieną atvažiuoja - jau daro kratą. Nu va jie jau dalį imai sau.

SB:Tai pas ką jie čia darė, jūs matėt?

St: Nu pas mano tą ūkininką, kur tarnavau. Greta kaimynystėj - ir vieną, ir antrą kaimyną. Nu ten visur kaimynystėj, miesčionuose (pas miestiečius).

SB: tai padaro krata ir viską atima?

St:Dalį, reiškia. Kiek, kiek tik jiems reikalinga - tiek tai bulvių centnerių, tiek tai grūdų centnerių, tiek burokų centnerių.

SB:Tai žmonės jau buvo nepatenkinti? Ar ne?

St:Kalbos néra!

SB:O buvo kas džiaugėsi, kad sovietų valdžia atėjo?

1/9.34 St:Ne. Tie mano ūkininkai aplinkui - jie visi išvažiavo į Ameriką. Aš kariuomenėj buvau, parvažiavau atostogų - nebéra mano ūkininkélio. Pauliukas buvo. Vaikų neturėjo, tiktais augintinių turėjo. Nu tai atėjau aplankytai, sakau: Danutėle, labą dieną, ar pažįstat mane? Ir šypsosi ir juokiasi: kaip aš nepažinsiu. Sakau: o senelį ar turi namuose. Oi ne, sako, nebéra. Tai kur padėjai, klausiu, numarinai taip staigiai? Ne, sako, visi išvažiavo p Ameriką. Išvažiavo, sako, mūsų Pauliukas su žmona. Kaimynas vienas, antras, trečias, čia ketvirtas - visi išvažiavo į AMeriką. Nu jie negrįžo iš Amerikos.

SB:Nu ir kaip toliau jūsų gyvenimas prie rusų susiklostė?

10:35 St:Nu ir paskui... Nu prie rusų paskui aš ... taip, a... Tiesa, statė geležinkelį iš Darbėnų į Šventają.

Tai ten išdirbau nu jau beveik daugiau kaip visą vasarą, jau iki pat užšalimo. Nu dekių (antklodžių? pinigų?) tai davė, negali sakyti, tik jau su maistu buvo sunkiau. Nu, kad aš turėjau krikšto motinėlę, tai aš pas juos buvau, tai man buvo lengva. Aš parnešu tuos pinigelius, atiduodu, kiek gaunu. Mokejo vis kas 2 savaitės - atlyginims visas. Taip jau neskriaudė, negali sakyti. Neskriaudė. Mat jau jie žinojo, kad mes tai jau dirbam čia - mes esam biednų tévų. Nu, o į ūkininką jau kreipės kitaip. Jau mato kokius namus, kokie gyvuliai, viskas, ai... Reikejo - arkleli atémė ir karvelę atémė. Ir nieko nepasipriešinsi.

SB:Nu o kaip prieš karą buvo, prieš pat karą?

St:Ai, aš tada buvau Kaune kaléjime.

SB:Kaip pakliuvot į kaléjimą?

St:Nu tai į Vokietiją éjom.

SB:Dél ko?

St:Einant... Nu, susitarėm 4 draugai išeiti į Vokietiją. Darbo nebéra prieš galą. Jau čia ardosí kolükiai. Viskas kažkaip... Lyg betvarkė... Eisim į Vokietiją. Viena... vienas... vieno draugo sesuo buvo vedusi su vokiečiu, Klaipėdoj gyveno. Sako: mes tuoju gausim darbą, gyvensim taip, kaip

jaunystėj reikia. Nu sutarėm - einam. Nu ką, jauni bachūrai, nepagalvojom, kad mes eidami galime papulti. Įėjom dar į valgyklą vakare, pavalgėm, nu ir šaunam ant Jokūbavo. Nuo Jokūbavo per pievas tiesiai ant rubežiaus, ten apie pusantro kilometro buvo iki pat, iki pat rubežiaus. Ten link Bajorų einant. Nu beeinant mes... Taip sau einam laisvai mes, vienas čia, kitas čia, kitas čia. Visi keturi. Ale mat prieš patį karą čia buvo daug kariuomenės rusų. tiap pat ir vokiečių vokiečių pusėje. Tai rusai su šunimis. Tik šunys apipuolė mus! Jie tik staigiai, vaikeli, reiškia: stoj stoj ložites (=stok stok gulkitės). Jie su automatus atkišo. Ir patys atsigulė. Ir jau paskui - padnimaiteς (=kelkitės). Nu reiškia atsikelkit ir p vieną prie jų eikit. Jie mumis darė kratą, reiškia, ką turi, ką neši ar pasiimi. Paskui, kai nė pas vieną nieko nerado... Bet mane iš mano draugų apskundė, kad aš nešęs į užsienį kažkokius dokumentus. Va: "Iš Darbėnų miesto dokumentus nešė". Tai mano...

SB:Tai jūs nešét tuos dokumentus?

St:Neturėjau jokių dokumentų, nei aš supratimo turėjau apie kokius dokumentus! Nu aš sprendžiau, katras taip galėjo padaryti...

SB:Tai čia iš jūsų draugų tas...

St:Iš mūsų draugų...

SB:O kodėl jis taip padarė? Kodėl jis jus išdavė?

14:15 St:Nu matai, kai jau čiupo, jį išsikvietė, reiškia, "tu kitą išduosi, tai tau bus lengva". Va, tai jis taip galvojo padaryti. O aš nukentėjau nuo gerbiamo būvusio draugo Reizmono. Jis buvo komjaunimo sekretorius. Ir jis norėjo... Žinojo, kad aš pas ükininkus tarnauju, jis vis ragina, kad aš rašyčiaus į komjaunimą. O mane - kur, nei iš tolo! Dermavonės kūma (=Sutvirtinimo sakramento bažnyčioje globėja) neleido, ne... Ten pat gyveno. Ir krikšto motinėlė sako: neblūdyk (=nekvailiok), sako, Jėzus, kur tu - nužudys, sako, matysi... Sako: taip ilgai nebus rusų gyvenimas. Taip ir buvo.

14:59 SB:Tai Reizmonas - kas jis toks buvo?

St:Komjaunimo sekretorius.

SB:Kokioj vietoj?

St:Darbėnuose. Jis baisiai daug buvo privogės žmonių, visko. Už ui ui, kad jis buvo prisidirbės! Ir baisiai nekentė, kad, matot, jis bėgo karo pradžioj iš Darbėnų. Ir Skuode jį pagavo. PRirišo prie ratų (=vežimo) galo ir parvezė į Darbėnus. Darbėnuose įsodino į tribūnų sakyti kalbą. Va. Padavė jam atsigerti. Jis, matyt, prašė. Nu. Matai, aš pats nebuvaltada. Aš parvažiavau, man dermavonės kūma viską pasakė. Čia pat gyveno, už kokių 500 metrų, centre. Nu. Iš tribūnos išvedė, pririšo arkliui... prie arklio uodego ir per miestelį varė. Ir nebeišlaikė, krito ant akmenų, ir negyvas.

16:12 SB:Tai bėgo tas arklys?

St:Tai matyt varė jį - aš jau nežinau. Aš nebuvau.

SB:Tai kas jį parvedė į Darbėnus? kas jį pagavo?

St:Nu jau ten darbėniškiai. Civiliai darbėniškiai.

SB:Nu o kąjis buvo prisdirbęs, kodėl jo taip nekentė?

St:Nu matai - iš ūkininkų gyvulius vogė, arklius, karves, avis. Grūdus vogė. Viską, nu viską, kas jam patiko. Kur jie dėdavo ar ru... Matyt rusams perleisdavo.

SB: Ar tas Reizmonas buvo vietinis?

St:Ką?

SB Ar tas Reizmonas vietinis buvo, darbėniškis?

St:Viletinis vietinis vietinis.

SB:Kas jo tévai buvo?

L. St:Atsimenu, krautuvę turėjo. Jie krautuvę turėjo. Ten žydai Darbēnuose gyveno neblogai! Kas krautuvę turėjo, kas... kas kirpėjas, kas... kas kepyklą, kas valgyklą, kas restoraną. Ai...Gyvenome. Mūsų žmonės prie jų nesikišdavo. Neužkliuovo.

SB:Nu tai jūs pakliuvot į kalėjimą ir jūs... Jus įskundė, jūs sakėt.

St:Nui (=taip).

SB: Nu.

1/17/58 St:Nu mat jau į kalėjimą aš pakliuvau, kad reiškia mus visus pačiupo. Nu ir parvežė jau į Kretingos priemiestį, į tokį sklepą ant nakties įvarė. Vandens beveik iki kelio. Nu iškentėjom. Buvo tokios dvi lentos, taip padėtos. Tai už lentų užsikabinom, šiaip taip iškentėjom. O ryto meta, ankstų ryta, atvažiavo mašina, ir mus į mašiną ir į Šv. Antano gimnazijos sklepą. Kretingoj prie bažnyčios , prie Liurdos yra. Ten jau pasodino. Nu ir ten jau trečią dieną prasidėjo tardymas. Nu va - iš po tardymo, po dviejų dienų išvežė į Kauną.

SB:Kaip tie tardymai vykdavo?

St: Tardymai - kaip? Kiekvieną atskirai. Kiekvieno klausė, kodėl jūs éjot, kur jūs éjot, ar ten turit Vokietijoj giminių ar ko nors? Nu. Jau turbūt , sako, ginklus turit kur, ar kokią jau kalbą turit, reiškia jau, pereinant... Ką nors pranešti apie rusų kariuomenę. Apie tokius dalykus kalbėjo. Nu ir ką čia mes tokie jauni , dar bachūrai, kąd čai mes kaąką nieko nežinom. Mes iš viso nieko nežinojom. Nekreipėm dėmesio . Mums svarbu, kad tik geriau gyventi pradėti. Paragino jau tas vyrukas, kad jo sesuo, vedusi gyvena su vokiečiu. Saké: gyvensim mes tuo gerai.

SB:Tai kas tardė jus?

St: Tada lietuviai. Komunistai. O taip.

SB:Nu, o Reizmonas?

St:Reizmonas ne... Jie Reizmoną buvo iškvietę. Reikalas buvo, kai tik jis atvažiuodavo. O taip jo nebuko. Kur jis pabus, ui...

SB:Tai Reizmonas jūsų netardė?

1/20:00 St:Ne. Tiktai man... Turėjo rankose, atsimenu kaip šiandien, tokį guminį tą lazdą. Kaip čia buvo... rėžė, ir aš nebejutau nieko daugiau.

SB:Kas rėžė?

St:Nu tas Reizmonas. Jau...

SB:Tai kiek kartų jis buvo prie tardymų pas jus?

St:Nu gal prie mūsų į tardymą jis pats tik vieną sykį tebuvo. Vieną. Ir matai: mūsų ten nedaug tebuvo. Mes buvom iš viso 7. 7 žmonės, visi jauni.

SB:Ar tik tą vieną kartą mušė, ar ir kitus kartus mušė?

St:Ne, ne, vieną kartą. Ir daugiau jo nematėm. Ir už 3 dienų mus jau išvežė į Kauną. Kaune vėl tardymas, vėl mušė, Viešpatie brangus.

SB:Kaip Kaune tardė?

St:kaune . Kaune taip iš sykio tardė. Nu: "kokia kliūtis buvo kad jus pasodino čia, reiškia Kretingoje". "Ką padarėt, ką nusikaltot?". Va taip ir taip, reiškia, éjom ne... jau... kaip draugai susitarė į Vokietiją, į Klaipėdą norédami geriau pragyventi. O sako: kas jums paragino tą? Sakom: mes patys susikombinavom. Kad nebėr Lietuvoje kaip gyventi, va. Kur reikia dingti, darbų nėra, valgyti nėra ko. Nu va taip ir žinai. Žiūri ~~off~~ kaip į žvéri. Nu ir sakom: sutarém eiti, ir viskas. Nu paskui jau sako: tai kaip, reiškia, éjot visi lietuviai? Kitos tautybės nebuko? Nebuko. Hm. Tai sako: nei tėvų neturėjot, nieko? Nieko neturėjom jau - viskas buvo mūsų gyvenime jau pasibaigę. Jaunystėj. Nu jie ten surašė surašė ~~¶~~ maždaug visokius... visokius menkniekius.

21:28 Nu kaip karas prasidėjo, ten vienam... vienoj palatoj , kur mes sėdėjom, ten buvo mokinti. Buvom iš viso... 8 sėdėjom. Keturi buvo mokinti žmonės, kad per sieną kalinėdavo Morzės abécéle.

SB:Gal prisimenate kas tokie?

St:Ne, ką ten prisiminsi. Nu. Čia mokinti. Kada karas prasidėjo, tai jau mes per rešiotkas (grotas) žiūrédam, kad skrenda lėktuvų lėktuvai; eina tokias bačkas (=statinės) iš aukštai meta. O jei, Viešpatie, sako, kas čia dabar darysis toliau.

SB:tai jūs nežinojot, kad karas prasidės, ar žinojot?

St:jau žinojom. Jau žinojom.

SB:Prieš kiek laiko žinojot?

St: Nu taip prieš kokias 4 - 5 valandas. taip va tuo laiku.

SB:Kaip sužinojot?

St: Ir sužinojom iš to sargybinio, katras mus saugojo kalėjime. Tas pats mus karo metu ir jau paleido. Atrakino duris, pasakė: vyrukai, jaunuoliai lietuviai, jau jūs nebeilgai kančias kentėsit, jau karas kils. Pažvelkit per rešiotkas, pamatysit, kas jau darosi. Nu ir tą dieną išbuvom. Jo, tą dieną išbuvom. Ir naktį. Ant ryto jau - mes sukiliom, žiūrim, kad jau... jau kažkaip permana didžiausia, eina mašina po mašinos. Tos uniformos jau nei šiokios nei tokios, jau kitaip visaip viskas atrodo. O vieną sykį tik razraz (=staiga) atrakina mums duris. Sako: prašom, gerbiami kaliniai, į laisvę. Į laisvę, sako, visi į laisvę. Sako: va priešais kur yra... ir kambarys, sako. Sako: vakar išvežė, išžudė. Aštuoniolika motorų išvežė sušaudyti. Va

SB: Tai kas jus išleido?

St:Tai tas pats sargybinis.

SB:Tas sargybinis...

St:Je.

SB: Je.

St: Ir aš jau... Mes greitai greitai pro duris lauk. Trečiam aukšte buvo. Nuėjom į apačią - ojei kas tu žmonių! Mat pusantro tūkstančio žmonių sėdėjo. Daug mokslo žmonių. Tokie pradėjo bėgioti studentai, kad, reiškia, į valgyklą, į valgyklą, į valgyklą jau visus, reiškia, kalinius. O valgykloj buvo tuoju raginama stoti į savanorius lietuvius. Nu. Nu tai ko, aš pagalvojau taip: man gyvenimas labai liūdnas, vistiek reikės kariuomenėj tarnauti. Juk čia niekas nesakė, kad žydus šaudysi ar ką. Į kariuomenę, reiškia, savanoriu Lietuvos kariuomenėj. Pasakė, kur kreiptis, kur nueiti. Va. Nuėjau į tą, kaip vadinos, registraciją, kur registravo jau į tą kariuomenę. Mane priėmė.

26:47
26:58
26:10
Formac... Informacijos biuras, ar kaip. Nebeprimenu, kaip. Nu tai ten nuėjom - pasakė adresą, viską. Nu ir dabar: "kas norit stoti į Lietuvos kariuomenę savanoriais?". Nu, stojom. Iš mūsų du išvažiavo į namus, o mudu dviese įstojom. tas vienas parvažiavę, ar ketvirtą, ar penktą dieną mirė. Staigiai mirė. Kas jam ten buvo? Ar jam iš anksčiau kokia skaudi liga? Nu, o mes dviese stojom. Nuėjom į tą... į tą... Viduklės gatvę, ten jau užsirašėm. Pasakė: prašom į štabą, gausit leidimą, gausit uniformą, duos, sako, jeigu dar namuose turit ar tėvus, ar brolius, ar seseris - duos kelias dienas atostogą, parvažiuosit į namus. O grišit - teks ir jums jauniems mokintis. Todėl kad jūs kariuomenėj netarnavę, nieko nemokat. Tai mes išsimokinoms penkis mėnesius. Paskui dar buvo... Priimti reikia...

SB:Tai jūs į namus važiavot?

St:Važiavau, važiavau.

SB: Jau su uniforma?

L.ST. : jo.

1/27:42 SB:O kokią uniformą gavot?

St: Uniforma Lietuvos kariuomenės, žalia. Ir buvo čia raištis - Lietuvos karo savanoris. Užrašyta.

SB:Ir ginklą tada gavote?

St:Ne, važiuojant dar mums ginklo nedavė.

SB:O uniformą gavot naują, ar dėvėtą?

St: Naują. Graži uniforma.

SB: Kaip į namus važiavot? Su kuo?

St: Traukiniu. Parvažiavom. Namiškiai visi nusteboti: išvažiavo tokis, parvažiavo tokis. IR sako: Leonai, kur tu dabar randies? Ooo, sakau, dabar aš esu tarp jaunų gražių mergyčių. Cha cha. Ką darysi.

SB: Tai kiek laiko namuose buvot?

St:A namuose?

SB:Jo.

28:54 St:Lygiai savaitę. 7 dienas. Nu ir grįžom atgal - tada jau pradėjo mus mokinti. Mokino, paskui jau davė šautuvus. Mokino jau. Vesdavo... Ten buvo toliau tokis kalniukas. Tai vesdavo ten jau , reiškia, mokindavo kaip... Šaudyti mokytis.

SB:Tai kaip jūsų dalinys vadinosi?

St:A?

SB: Kaip vadinosi jūsų dalinys kariuomenės?

St: Savisaugos batalionas. Lietuvos savisaugos batalionas.

SB:O koks numeris?

St: Antras buvo.

SB:Ir kokioj juos buvot kuopoj?

St:Pirmoj. Trečiam būry.

SB: O kas jūsų vadai buvo?

St:A?

SB: Kas vadai buvo jūsų?

Ir rodos:

St:Vyresnis leitenantas Juodis. Kapitonas Antanas Tamošiūnas. Jurgis (?) Kvietinskas Vladas, atrodo, pavardė. Ir jaunesnis leitenantas Dobilevičius.

SB:Dobilevičius, aha.

St:Nu iš jų aš taip tikiuosi, jeigu tebéra, tai Dobilevičius gyvas. O daugiau jau vargai. Dobilevičius dar jaunas buvo.

SB:Aš žinau, kad Juodis tai tikrai miręs.

St:Juodis miręs.

SB:Nu...

St:Aha. Juodis, va. Tamošiūnas tai tikrai. Tada jau jam buvo keturiaskint vieni ar du metai. Man tada kiek tai metų? Nu, Kvietinskas, jis irgi jau miręs, miręs.

SB:Tai kuris buvo jūsų vadas , jūsų būrio? Būrio vadas kas buvo?

1/31/18
St:Majoras, majoras, majoras... Man atrodo, kad majoras Impulevičius.

SB:A, tai jis buvo bataliono vadas.

St:Nu.

SB:Bataliono. O jūsų būrio vadas kas buvo?

St:Būrio vadas? Tamošiūn... Kapitonas Tamošiūnas.

SB:O Juodis?

St:Juodis buvo... kaip tai... batalioo apsaugos, kaip tai... ar ginklų vadas, nežinau.

SB:Nu ir sakykit: kokia buvo tarnyba, kol jūs buvot Kaune?

St:Tarnyba? Tarnyba buvo tokia. Mes jauni, kuriuos mokino, tai mums tarnybos nebuvo. Bet nuo ryto iki vakaras buvo mokinimas. Paskui, kada po 5 mėnesių baigėm, tada išvarė tai... į ... į geležinkelio stotį tanybą davė. Paskui į šitą... Šančius, aerodromą. Ir dar , palauk, kur trečia buvo... Senamiesty ten kažkur prie Neris, kur tai buvo ta įstaiga? Kur globoja, reiškia, Lietuvos kalinius, dar kokius ten... Tai ten apsaugoti reikėjo - tos vietas. Nu ir dar palauk kur... Žaliakalnyje dar buvo. Žaliakalny buvo, bet aš neatsimenu, kokia ta... kaip ta vieta vadinosi. Nu ir viskas gal... O kurie buvo augesni, kariuomenėj atitarnavę, tai jau tiem buvo kit...

33:25
SB:Nu ir kaiptoliau ten buvo su tuo batalionu?

St:Nu ir paskui staigiai įsakymas išvažiuoti į Minską, ir viskas. Ir išvežė į Minską visą batalioną.

SB:Tai kuriam laikui jūs ten stojot tarnauti į tą batalioną?

St:Kaip ?

SB:Kiek laiko jūs turėjot tarnauti tam batalione?

St:Nu, reiškai, taip buuvo skelbiama, kad iki karo pabaigos. O karas ilgai nesitęs. Greit, sako.

Staigiai prasidejo, staigiai ir baigsis. Nui. Nu tai dar vokiečiai baisiai stipriai pradėjo...

SB:Nu išvažiavot į Minską, ir kas toliau buvo?

1/34:16

St:Nu va, Minske... Ten, kur aš patekau (mes, 10 žmonių patekom) benzok... šitą į benzokoloną, paskui Lenino namai - aptarnauti. Odos kombinate, mėsos kombinate-aptarnauti. Televizijos gamykla, radio gamykla - tarnauti, sargybą nešti. Ir ligoninė. Nu jau ten vokiečiai tą viską tvarkė.

35:10

Nu, prie vokiečių maistas buvo neblogas. Kultūringai virdavo. Iš tų mūsų pačių rinkdavo, iš kariškių, kas sugebėjo virti valgyti.

SB:O kaip su maistu būdavo batalione - ar, sakykim, iš pradžių buvo geresnis maistas, ar paskui, kada tarnavot Baltarusijoje?

St:Paskui, paskui. Iš pradžių - ar jie nebuvo privežę, ar kaip ten, nu...

SB:Tai saugojo sargy... Saugojo ligonines, taip?

St:Aha.

SB:Nu. Ką dar?

St:Kareivines. Kareivinės ant Maskvos važiuojant, nuo Minsko 4 kilometrai. Ir radio stotį saugojo me, kariškiai, irgi. Nu tai ten penkis mėnesius ar šešis išbuvom...

II kasetė

St: Šita... Kaip jis vadinosi... Palauk... Gal turit čia užrašytą kokį... Ar neturit? Aš apibūdinau vieną, kur buvau... Nu joptvaišmac (=keiksmas), dabar taip pamiršau pavadinimą. Aha...

SB:palaukit, nu aš tuo pažiūrēsiu. O gal prisiminsit? Slucke?

St:M?

SB:Slucke.

St:ne, aš Slucke nebuvau. Kitaip. Buvot užsiraše...

SB:Rudkovo.

St:ne ne ne.

SB:Ne Rudkovo... Ai va: šaudė karos belaisvius prie Gliniščė kaimo prie Minsko.

St:Jo.

SB:Tai čai karos belaisviai buvo, ar ne?

St:Taip.

SB:Prie tų karos belaisvių šaudymo buvot?

St:Aš... prie karos belaisvių man neteko. Man neteko Rud... Rudenske. Rudenske, va. Teko būti.

SB:kada tas buvo Rudenske šaudymas?

St:Tas buvo... Nu tuos metus jau tiksliai nebepasakysiu. Turbūt kokiai keturiaskaiti trečiaisiai galejo būti... Taip. Taip panašiai. Nu tai ten Rudenske tai tik vieną dieną ir buvo tas... Kur aš

sakiau, kur aš ginklą padėjau. Ten... O čia prie to nesiverždavau, ir tokiu jaunus mechaniskai nevarė, jeigu nesutikai. Tiktai tau paskui duoda darbą sunkesni, va, užtai, kad neini. Ir pinigų negaudavai. reiškai, nesutinki tą darbą - nieko, jokio atlyginimo, nieko nėra. Vaikščiojai senu škurliu aprengtas, ir viskas. Nu taip varydavo va... valyti grindis, plauti. Nu visus... Tokią tvarką daryti. Lovas taisyt, viską - ojei ojei, ui. Nu kas čia buvo visą laiką prie to šaudymo, tie buvo iš augesnio amžiaus. Jo. Jau jie iš bataliono... Juos ryto metą mašina įsodino ir išvežė. Ir nežinosi, kur juos išvežė.

SB:Nu, o kaijie sugrždavo, jie pasisakydavo, kur jie buvo , ką jie darė?

St: Kol jie grįždavo... Kad jie tik vieni gyveno tame name. tie, tiktai kariškiai. Jau to, to amžiaus. Nu pasisakydavo kažkaip tai sužinodavome, išsik... paslapčiom, sužinodavom, kad tiek tai, reiškia, išgerti parsivežę, tiek žudynių buvę. Reiškia, "lietuviai nelabai nori sutikti su tuo šaudymu". Nu, va vokiečiai jau nebevertino niekaip lietuvių. O kaip: ar taip ar ne taip buvo.

SB: Prisiminkit tą dieną , kai jūs į Rudenską išvažiavot?

St: Nu, traukiniu nuvežė, išlipom. Tokia, reiškia, pen... aikštė didelė dar ten toliau pagelžkeliu, pagelžkeliu, paskui ten nuo gelžkelio tollyn. Tokios kalvikės. O čia žvyryne, giluma, reiškia. Tai čia juos varė ir šaudė į tą gilumą.

SB: Ką tokius varė?

St: Žydus. Žydus. Paskui, kur dar...

SB: Tai kaip atrodė tas šaudymas, pasakykit.

St: Nu, žiaurus dalykas. Nu ką, liepė nusirengti. Ne visai nuogam, bet jau taip tokį švarką , ką nusivilkti. Nusirengė. Ir stoti į eilę, į eilę. Varo jau į vietą. Ir tai visai eilei liepia gultis jau. Liepia gultis. Na, atsigula. Visi... Kai tik visi sugula - tuoju įsakymus gauna: ginklus aukštyn! Taikinius nuimti. Nu ir pasigirs tiktai - pirmi šūviai! Nu ir šauna. Tiesiai į tuos žmones.

SB: Tai dabar sakykit: prieš kiek laiko jūs žinojot, kad reikės važiuoti į šaudymą?

St: Prieš... į šaudymą važiuoti - niekas nežinojo! Staigia buvo pasakyta ir... Tas dalykas buvo paslapčiom! Todėl kad mieste buvo daug partizanų, daug ėjo prieš prieš mūsų batalioną. Sargyboje, kur buvau, reikėjo atsargiai, kad... Baisus dalykas.

SB: Tai kada jūs sužinodavot, kad čia bus... reikės prie šaudymo būti?

St: Nu, kai jau vakare pradeda šnekėti tarp savęs - jau matyt iš puskarininkų jau susižino, kad "rytoj išvyksim". O kur - nežinia. Vyriausybė čia...

SB: nu bet pagalvodavot, kad rytoj reikės šaudyti žydų?

St: Ne. Pagalvodavom, kur čia veš dabar... Nežinai kur - gal kitam mieste... Buvom keliuose miestuose, gyvenom...

SB: Kad gali būti ir prie žydų šaudymo pasitaikyti nuvažiuoti?

St:Na. Gali. Taip.

SB:Na, o dabar kitą dieną iš ryto kada jus pakeldavo?

St:Nu iš ryto pakeldavo taip... Kaip čia dabar pavyzdžiui šeštą jau yra... Apie šeštą valandą. APie septintą jau iš... išvažiuoji.

SB:O va tą dieną, kai jūs į Rudenską važiavot, kada jus pakėlė?

St:Nu pakėlė, kaip sakiau, apie šeštą valandą. Va, ir septintą išvažiavom.

SB:Tai pakėlė... Tai kaip paprastai, ar anksčiau šeštą valandą?

St:Nu ne. Paprastai.

SB: Jūs kiekvieną dieną šeštą keldavotés?

St: Jo. Taip, taip. Čia jau to nieko nesakė. Jokių įsakymų nebuvo kitų. Įsakymą ką veikti gausi, kada nuvažiuosi į vietą.

SB: Tai atsikeli, toliau kas? Pusryčiai?

St:Taip, pusryčiai. Nu ir apsirengti, pasižiūrėti, ar šovinių turi su savimi. Pasiminti ginklą ir... Ir išėjo... Eina puskarininkis: prašau keliauti į rikiuotę į lauką, stadioną.

SB:Tai tuo metu jūs buvot kur, kokiam mieste?

St:Aš buvau tuo metu...

SB:Iš kur važiavot į Rudenską?

St:Šacke, Šacke.

SB:Ir į Rudenską važiavot iš Šacko?

St: Aha.

SB:Aha.

St:Šacke buvau. O kaip jie registravo... Gal jie registravo štabą - Minską? Ar registravo, manė (???), kad iš Rudensko - čia sunku pasakyti. Mūsų štabasd buvo Minske. Laikraščius, laiškus, viską jau - iš Minsko...

SB: O jau važiavot iš Šacko, taip?

St:Nu...

SB:Aha. Nu ir kur toliau jus vedė?

St: Nu ir paskui, po visko, pavežė atgal.

SB:Ne, ne, aš turiu omeny, - kap jus atvežė į Rudenską?

St:Į Rudenską?

SB:Taip.

St: Atvežė visų piirma iš Šacko į Minską. Nu, atėjo traukinys, atėjo.

SB: Kokie vagonai buvo?

St: Vagonai buvo... Paprasti vagojai buvo, ne keleiviniai. Ne keleiviniai, taip. Darbininkų vagonai, darbiniai.

SB: Tai prekiniai.

2) 10:04

St: Prekiniai. Prekiniai.

SB: Nu, o ten sėdėti vietas buvo?

St: Buvo suolai. Aplinkui éjo suolai. Ir per vidurį eilę.

St: Tai jūs su tais vagonais važiavot tiktais kartais ar ir kitus kartus važiuodavote?

St: Nu, kad nežinau, man neteko daugiau važiuoti. Dar važiavo kelis kartus. Važiavo mat į Kopelį, važiavo į Balony. Dar kur čia važiavo? Bala žino, kad aš... Ba aš sunkiai galiu ir prisiminti - tokie keisti pavadinimai, rusiški.

10:55

SB: Kiek laiko važiavot į Rudenską?

St: Nu turbūt, traukiniu apie 2 valandas?

SB: Ir kiek buvo tokį vagonų?

St: Nu tą vagoną - ką dabar gali pasakyti? Nu ten buvo, reiškia, sąstatas ilgas. Jis éjo iš Rudensko - kas jis žino, kur jis éjo, ką jis vežé. Vagonai užrakinéti. Ar jie kokius žmones vežé? Ar kokius nusikaltelius, ar ką... Nežinau... Slépdavo tokį dalyką.

SB: Nu o lietuviams kareiviams kiek vagonų buvo skirta?

St: Lietuviams buvo skirti 3 vagonai.

SB: Nu ir pilni kareivių buvo prisėdė?

St: Ką?

SB: Pilni kareivių buvo prisėdė?

St: Nu buvo... Nelabai pilni, bet jau buvo, buvo... Nemažai.

SB: Tai kiek ten kupų atvažiavo į Rudenską?

St: 3 kuopos.

SB: Nu ir ką jūs galvojot, kai jūs važiavot traukiny tas 2 valandas?

St: Ką, ką - mes nežinojom, kur mus... Veža, o kur veža? Ką reikés daryti?

SB: Nes žinai, kaip kareivis - kai jis veža jis paspėlioja, kur čia jis veš.

St: Nu taip.

SB: ...kas čia bus. Kaip jūs spėliojot tada?

St: Vienas taip spėlioja, kitas taip. Vienas sako: čia jau į žudynes mus veža. Kitas sako: gal prieš partizanus veža. Nu. Ką tu dabar susigaudyk?

SB: O tarp jūsų kareiviai jau buvo, kurie buvo buvę žudynėse?

St: Buvo buvo. Buvo buvo. Nu jau kur... kur augesni kareiviai, tai jau tie buvo ne sykį buvę jau.

SB: Ir ką jie pasakojo apie tas žudynes?

St: Nu ką, sako, paprasčiausias dalykas. Dar sukeikia, sako, tie žybai ant mūsų. Ir viskas, ir baigiasi.

SB: Nu va dabar atvažiavot į Rudenską. Toliau kas buvo?

St: Nu, Rudenske mes baigėm, ir atsirado tuoju Gecevičius su savo kuopa. Jie tuo momentu éjo prieš partizanus. Iš antros pusės atéjo. Ir visi tada į traukinį, ir atgal į Minską. Jau į namus.

SB: Tai čia jau po šaudymo. O aš klausiu: va traukinys atvažiavo į Rudenską, sustojo...

St: Nui.

SB: Ir kas tada buvo? Ką jūs darėt, kai sustojo traukinys?

St: Kai sustojo, iškart liepė, atidarę duris, lipti lauk.

SB: Tada pasaké, kad bus šaudymas?

St: Tada rikiuotė visų pirma. Sustojom, pastovėjom kokias 5 minutes. Ir sako: pirmyn. Nu ir vedé vadai.

13:59 SB: Tai tada jau pasaké?

St: Nui, pasaké.

SB: Kaip pasaké?

St: Pasaké: dabar eisim savo, reiškia, kur mūsų tévynei gresia žiauri nelaimė, sako, tuos naikinti. Nu, ir sušuko tas mūsų kapitonas...

SB: Tamoshiūnas.

St: Tamoshiūnas. Visi pasižiūrėjo, pažvelgė į jį ten, į tą Tamoshiūną. Tas Tamoshiūnas paraudės jau. Kodėl jis ten buvo įsiutęs ant tų žydų? Nui...

SB: Tai čia Tamoshiūnas tą pasaké dar stoty?

St: Taip. Taip.

SB: Rudensko. Kai tik atvažiavot?

St: Taip, kai tik atvažiavom.

SB: Atvažiavot. Išlipot...

15:05 St: Tamoshiūnas jau skaitės vyriausias tame dalyke. O kaip su juo béra šiandien? Oi, jis atliko skaudžias pareigas, ojei ojei. Keik gyvybių jis nunešė! Kam tas reikalinga buvo? Nu... Nu nors ir tie žybai buvo pridirbę visokių šposų (=išdaigų), irgi... Bet ne taip kaip... Tada jau éjo karas. Karas paliko karas, nieko nepadarysi. Isakymas valdžios, ir davai (=pirmyn). O jei neklausysi, tai gali ir pats kristi.

SB:Nu tai gerai. Jums pasakė, kad yra toks uždavinys, ir kur jus tada vedė?

2/15:37 St:Nu vedė ten jau pagelžkeliu. Paskui nuo gelžkelio tolyn. Tolyn, tolyn. I tokį kalniuką, į kalniuką. I duobę į . O vidury - toks gilus slėnis. Žvyrynas. Tai juos ten varė, ten šaudė.

SB: Tai jsu tiesiai varė į šaudymo vietą, ar dar prieš tai į miestą vedė?

St:Ne į miestą nev... Į miestą paskyrė atskirai - sargybą aplinkui. mat kad mieste buvo tų partizanų. Kad tie partizanai neužpultų tuo momentu. Tai va, apsaugą davė.

SB:Tai jūs ir mieste éjot apsaugą?

St:Nu, o kaip? Patys save saugojom. Nu.

SB:Nu bet jūs, Leonai, kur jus vedė?

St:Nu vedė į miestą.

SB:Jūs éjot į miestą?

St:Nui. Tarp augusių (=vyresnių) kareivių, jau tarp senų kareivių. Jau jaunus, ten ar būrį, ar kuopą neleis. Tarp senų kariškių tokius... tokius dalykus.

SB:Nu Leonai, prisiminkit, ką jūs matėt mieste, kai éjot į miestą?

St:Nu ką, žmonės per langą žiūri, kitas kieme sėdi ant suolo. O daugiausiai viduj.

SB: Tie žydai?

16:57 St:Ne, tie rusai. Žydų jau nebebuvo, žydai jau buvo išrinkti seniai jau.

SB:Ir kur jie buvo?

St:Nu jie buvo... Ten buvo toks mūrinis pastatas. Kas yra buvęs, kas per pastatas, kad ten jie buvo suvaryti? Va.

SB:tai jus prie to pastato nuvedė?

St:Jo. Prie to pastato. Ir paskui nuo to pastato mus atgal ir atvarė jau žyda, žydus vokiečiai.

SB:Kodėl jus vedė prie to pastato?

St:Ką?

SB:Kodėl jus prie to pastato vedė?

St: Nu, galvojo, kad mums duos juos varytis. Bet mums nedavė. Mus nuvarė į tą vietą, kur šaudys. O atvarė iš to namo vokiečiai.

SB:Tai kai prie to pastato nuéjot, ką jūs pamatėt?

St:Nieko ten negalėjai matyti. Langai aukštai. Rešiotkos (=grotos). Durys uždarinėtos. Tyla, byla.

SB:O kur buvo tie žydai tuo metu?

18:04 St:Viduj. Viduj buvo tokie sklepai, tokie ižiūniški (?). Va tai ten tuose sklepuose.

SB:Kas ten saugojo tą pastatą?

St:Nu turbūt ten... Nežinau, mūsiškių nebuvo girdėti. Ar, ar bielarusai saugojo, ar... Misliju (=manau), kad bielarusai ar ukrainiečiai. Iš tų dviejų. Bielarusų buvo batalionai, oho! Šaudė žydus jopštvaimec (=keiksmas) kaip! Nu.

SB:Tai jus iki to pastato davarė. ~~Zyda~~ ten buvo uždaryti?

St:Uždaryti.

SB:Ir kur jus paskui vedė?

2 | 18:46

St: Ir mus grąžino atgal ten aplinkui tą namą. Ir įjom...per kalniuką tokį. Leidomės žemyn. Nusileidom, matom, kad čia tokia baisi duobė didelė. Didžiausia duobė. Nu ir ten mus į šoną. I vieną šoną, kitą šoną - padalino. Ir sakė: čia palaukit.

SB:Ta duobė, ta vieta, kur jau paskui šaudė, nuo to namo - koks buvo atstumas?

●

St:Atstumas buvo nu taip maždaug 400-500 metrų nuo to namo. Jo. Todėl , kad dešinėje pusėje buvo geležinkelio stotis. Ten jau nepatogu jiems buvo. Nu. Na, juos atvarė būriaus būriaus, šaudė...

19:40

SB:Kaip ta vieta atrodė?

St:Nu vieta taip nieko. Lygi tokia. Mane tardymo metu vežė iš Vilniaus. Aš sakau: aš sutinku parodyti visur , kur aš buvau. Nuvežė į Minską mane. Sako, benzokolonoj, sako, reiškia ar tarnavo, reiškia, vokiečių kariuomenė? Ir tas ~~zetas~~ (?) sako: lietuviai ten tarnavo. Nu tas tardytojas jau ir nustebuo. Galvojo, kad aš, reiškia, jau buvau šaudyme. Sakau: tamstos man to neįrodisit. Sakau: aš tamstai rodau kiekvieną dieną, kur esu buvęs. Va. Rudenske kad buvau tas kelias valandas - taip. Bet sakau: aš ginklo nepakėliau. Ir viskas.

SB: Tai aš dabar...

●

20:55

St:Dar čia sako: buvai čia? Sakau dabar tuoju kai buvau radijo įmonėje tarnavau. Paskui išvežė į... ant Maskvos važiuojant kareivines saugojom. 5 mėnesius ten išbuvom. Po to, reiškia, išvežė į Kopelį. Kopely jau buvau.

SB:Leonai, tai dabar aš jums, kaip tas tardytojas atrodau, ar ne?

St: Ką?

SB: Kaip tas tardytojas dabar aš jums atrodau?

St:Aaa...

SB:Biški, ar ne? Ne, matot, Leonai , mes klausinėjam dėl to, kad mes norime tiksliai nustatyti, kaip tas buvo - kad padėti į arcivą ir istorijoj tiksliai užrašyti, kokioj vietoj buvo, kaip tas viskas vyko, kiek buvo vokiečių, kiek buvo mūsų... kaip buvo sargybos... Čia gi šaudymas buvo kariška operacija!

St:Nu taip, taip.

SB: Suprantat. Ir mes turim uždokumentuoti. Mes čia ne dėl to, kad čia jus apkaltinti ar ką nors apkaltinti. Jūs jau esate už tai atkentėjės daugiau negu jūs kaltas buvote. Bet mums reikia atstatyti, kaip tas viskas atrodė.

St: Nu matai, kad su mumis kartu vokiečių nedaug tebuvo. Nu buvo ten puskarininkai, keli karininkai. Paskui koks leitenantas. Eilinių mažai buvo. Mažai, ir jau jie prie mūsų nestovėjo. Jie jau atskirai buvo. Ką jie su mumis - nei susišnekės, nei nieko su mumis. Vokiškai nemokam.

22:15 SB: Tai ką jie, vokiečiai, turėjo daryti?

St: Nu vokiečiai tu... iš to namo varė. Vieni pusę kelio varė. Antrą kelio pusę perėmė kiti, atvarė.

SB: Nu tai palaukit, Leonai. Kaip čia galėjo būti? Jūs sakot, kad ten buvo keli vokiečių karininkai, puskarininkai. Tai negi jie galėjo tiek tą žydų suvaryti, keli...

St: Ne tai ne jie vieni. Kur buvo kareiviai, tai buvo kareiviai. O tie karininkai, puskarininkai - tai jie kaip apsupimą turėjo, supranti? Kad jau tie kareiviai neatsisakytu, nepasitrauktu. Kad nepasitrauktu į miestelį. O miestely gi civiliai gyveno.

SB: Tai kokie kareiviai varė?

St: Vokiečiai. Vokiečiai. Oi. Ten, kur griežtesnis dalykas buvo, ten visur vokiečiai. Jau nė negalvok prieiti.

SB: Papasakokit, kokia ten vieta buvo. Kas ten buvo? Nu kaip jūs galėjot spėti, kas ten, toje vietoje, galėjo būti prieš karą toj vietoj?

St: Kad ten prieš karą tokia pasiolka (=gyvenvietė) ant tą kalnelių buvo. Toks kaip kaimelis. O daugiau lygūs laukai. Medžiai tokie nelabai užaugę, nedideli. Nu ir nieko gero daugiau ten nebuvo matyti. Nei jokių paminklų, nei jokių nuostabių dalykų. Nu ten kolchozai, matyt, yra buvę, ar kas.

23:26 23:46 Nu turbūt, kolchozai - nu kad ten nieko gero nebuvo. Nieko iš ten nė vienas kareivis neparsivežė.

Paskui miškas buvo už kokių... už kokio kilometro gal prasidejo, matyt. Matyt ~~is~~ už kalno miškai dideli jau.

SB: Tai dabar: kai jus atvedė į tą vietą, tai jums pasakė, kad čia šaudys?

St: ne, kas tau sakys? Ką jiems... Kuo jie garantuoči (=užtikrinti) su mumis? Kareiviai galėjo pasipriešinti pačiai valdžiai! Mmm, nesakė.

SB: Duobės ten jau buvo iškastos?

St: Nu ten tik taip išlygintos buvo. O paskui jau matyt: kai sušaudė tuos žydus, specialiai, matyt, jie turėjo, tie bielarusai turėjo savo kariškius. Ir užkasė, užkasė paparastai, ir viskas.

SB: Tai kai jūs atėjot, jau duobės buvo?

St: Buvo buvo. Viskas viskas.

SB:kaip atrodė tuos duobės.

St: Išvien (=ištisa)... Juosta tokia plati ējo, ir viskas. Viena tokia juosta, antra, trečia. I tą juostą suguldė, ir viskas.

SB: Ravai (=grioviai) tokie.

St:Nu. Ravai.

25:09 SB:Kiek tu ravų buvo?

St: Nu ką aš galiu dabar tamstai pasakyti? Labai daug nebuvo. Nu jų ilgumas buvo apie 100 metrų. Taip turbūt 4 ar 5 ravai buvo. O kiek jau ten pripildė, kiek prišaudė - kas juos žino?

SB: Kokie ilgumo tie ravai buvo?

St:Nu sakau: apie 100 metrų ilgumas.

SB Kiekvienas.

St:Taip. Kai nuvežė mane tardymo metu, sakau tam savo tardytojui: einam pažiūrėti, sakau, va paminklas , sakau, yra gražus. Tai ne, sako, Stonkus, nereikia eiti. Aha , tu kojas prikentei (??, pritrynei?) - aš gi buvau tuo metu, kada šaudė. Nu, sako, vistiek jau nebe tas laikas. Ir nieko, neprileido eiti.

SB:tai gerai. Jus atvedė į tą šaudymo vietą. Kiek ten jūsų bataliono kariškių, maždaug buvo?

St:Ar kada atvežė?

SB:Nu kai jau atvedė į tą šaudymo vietą?

St: Bala žino. APie 100 buvo turbūt. Taip.

SB:Tai palaukit,tai 100...

St:Iš tų pačių turėjo nešti sargybą. Ten prie šaudymo tai ējo (... turėjo būti jau tie patys...

SB:Apie 100. Tai o kaip čia, aš dabar nežinau, kiek buvo jūsų kuopoje?

St:Mūsų kuopoje buvo... Taip, aš dabar nežinau, tiksliai pasakyti... Nu, 300, gal biškį daugiau virš 300.

SB: tai čia nepilna kuopa buvo?

St:Taip.

SB:Tai kas čia buvo? Čia buvo jūsų būrys?

St:Nu būrys, būrys.

SB:O būry kiek buvo?

St:Būry buvo 50 - 40 ...

SB:Tai jei buvo apie 100...

St:Žiūrint dar, kokias pareigas ējo - kiekvieno pareiga buvo jau... tai daugiau, tai mažiau.

SB:Tai dabar, Leonai, tas 100, kur jūs sakot, kad atvežė į šaudymo vietą - buvo iš kelių būrių?

St:Iš trijų. Iš trijų būrių.

SB:Ir kaip atvarė tuos žydus? Kaip jūs juos pamatėt?

28:06 St: Paprasčiausiai taip laisvai ėjo žmonės , ir viskas. Nieko. Iš šalies ėjo ginkluota apsauga, o vidury vyrai.

SB:Kiek tū žydų buvo?

St:kas ten gali pasakyti juos?

SB:Nu tai gi matai minių, žinai, ar 50, ar 100... Ar...

St:Ar tū žydų?

SB:Nu taip. Žmonių. Tū žydų.

St:Oi žydų! Niekas skaityti (=skaičiuoti) nedavė. Galėjo skaityti, kol kas nusirengia. Bet kur tu skaitysi, žmogau, kad tu pats esi sostingęs jau! Juk baisus dalykas, pagalvoti reikia! Oi! Niekas neliepė skaityti! Kur ten! Oi, nuo manęs Mirties zona. Bais... Baisesnio dalyko néra pasaulyje. Ką padarysi?

SB:Leonai, bet jūs pamatėt, kaip juos atvaro - jūs jau galėjot pamatyti, kiek jų yra? Nu vistiek matai...

St:Nu matėm, bet kad mums neįdomu buvo skaityti! Nu ar mums buvo įdomu skaityti? Ojei ojei, nuo manęs!

SB: Ne, tai aš...

29:10 St:Mes nežinojom, nei kurgi juos varo. Galvojom, gal į gelžkelio stotį varo, į traukinį. Ką ten... Tokio dalyko tai niekas neįdomavos (=nesidomėjo).

SB:Nu ir kur juos paskui varė?

St:Nu varė aplinkui aplinkui. Varė ir tuojuo šalia tū duobių liepė rengtis.

SB:Višiems iš karto, kiek atvarė?

St: Višiems iš karto.

SB:Leonais, dabar sakykit: tuos žydus , kuriuos atvarė ir sušaudė - ar juos atvarė per vieną kartą, ar juos varė keliom partijom? Ar visus iš karto atvarė?

St: Ne, iš trijų... Iš trijų ar iš dviejų kartų. Nebepasakysiu tiksliai. Atrodo, kad iš dviejų kartų. Va.

SB: Tai dabar atvarė pirmą partiją.

St:nu.

SB:Nu, sakot, liepė rengtis?

St: Nu. Sakė: stoj (=stok), ir rengtis! Nu nusirengė, tuos nuvarė, tuojuo liepė antra partiją Vėl rengtis.

30:16
SB: kaip jie nusirengė - visus drabužius?

St: Ne, leido po apatinį... po apatinį (=su apatiniais) drabužių palikti galėjo?

SB: Ar jie buvo vyrai ir moterys susimaišę, ar atskirai vyrai ir moterys?

St:Nu, susimaišę, reiškia, buvo.

SB:O vaikai?

St:Ir vaikai, viskas. Visi buvo susimaišę.

SB: Tai jie šeimom buvo? Jūs matėt, kad ten buvo tévai su vaikais?

St:Ne, jie buvo seniai suimiti. Iš tos žydų šulės atvaryti.

SB: Leonai, o kai juos atvarė, jie žinojo, kad juos šaudys?

St:Ką?

SB: Kai juos atvarė, jie žinojo, kad juos šaudys?

St:Nu taip, o kaip nežinos?

SB: Jau žinojo.

St: Jau pasakyta buvo.

SB: Kur jie déjo drabužius, kai nusirengė.

St: Nu taip metė visus ant žemės.

SB: Kiekvienas prie savęs...

St: Taip ir paliko jie. Paskui ten jau tvarkė ir drabužius susitvarkė. Gal ten paparasti žmonės, tie bielarusai? Gal bielarusų kariuomenė?

SB: Leonai, jie turėjo kokius nors daiktus, ryšlius kokius nors?

St: Niekis neturėjo, jau buvo... O jie gyveno-žydų šulėse, „Ten jau kratą padarė, viską atėmė iš jūs, ir pinigus, viską, viską. Jie nieko nebeturėjo.

SB: Tai jie tuščiom rankom atėjo.

St: Nu. Tik kuo apsirengė, ir viskas. Ojoi, kas tau leis laikyti.

SB: O koks čia buvo metų laikas? Ar buvo šilta dar, ar jie su paltais buvo, šalta buvo? Iš viso: koks buvo metų laikas - ruduo, žiema, pavasaris, vasara?

St: Panašiai rugpjūčio mėnuo. Rugpjūčio mėnuo.

SB: Kaip jie buvo apsirengė?

St: Ar...

SB:.... žydai.

St: Nu, įvairiai. Kaip ir mes kad rengėmės. Ir pilkais drabužiais, ir juodais...

SB: Bet ar vasariški drabužiai, ar rudeniniai.

L. St.: Vasariški vasariški vasariški. Nė vieno nebuvo...

SB:Reiškia, ta pirma partija. Juos atvarė, jie nusirengė. Juos iš karto po to šaudė?

2|32:45 St: Jie kai nusirengė - ne... Tai kai pirmą partiją kai atvarė, nusirengė. Ir liepė biški į priekį pasitraukti. Ir tuojo stoja greitai antra partija rengtis žemyn (=nusirengti). Nusirengia antra. Tada jau į irmą liniją. Antra partija į antrą liniją, ir ...

SB:Tai tas abi partijas kartu sustatė? Ar taip ir buvo jos atskirtos?

St:Ne, buvo tokios atskirtos.

SB:Atskirtos?

St:Nu.

SB:Nu, o jūs ką tuo metu darėt, kai juos atvarė ir kai jie rengesi?

St: Stovėjom sargyboj.

SB:Ar bandė kas nors bėgti iš tų žydų?

St:Ne. Ai, vienas jaunas vyras bėgo ir pabėgo. Pasisekė. Miškas toj pusėj, kairėj pusėj už gelžkelio tuoju. Netoli buvo miškas. Ir pasisekė jam išbėgti. Niekas jau taip nekreipė dėmesio iš tų kareiviu. Paleido kelis šūvius taip ant durniaus (=nerimtai), ir viskas.

SB:Ar jisai jau buvo nurengtas?

St:Ką?

SB:Ar tas žmogus jau buvo nurengtas? Ar su drabužiais?

St:Ne, su viskuo tebebuvo.

SB:Su drabužiais.

St:Aha.

SB:Prieš nurengimą bėgo?

St:Aha, prieš nurengimą.

SB: O paskui, papasakokit, kaip viskas buvo. Juos atskyre kartu...

St: Kaip?

39:05 SB: Kaip paskui viskas buvo? Kaip tas šaudymas vyko?

St:Nu kaip? Ta eilė, reiškia, kad ta eilė... tuoju eilę kariškių sustatė. Ir kiekvienas kariškis turėjo po asmenį. Turėjo nušauti.

SB:Tai po kiek kariškių statydavo?

St: Nu tai prie kiekvieno žmogaus po vieną kariškį.

SB:Tai po kiek?

39:47 St: Nu. Jeigu ta eilė stovi - koks 30-40. Tai tiek ir kareivų stovi jų užpakalyje. Va. Ta eilę nušovė - tuos kareivius jau keičia. Kitus jau stato. Tų pačių kareivų nebestato.

SB:Nestato tū pačių?

St:Ne.

SB: Nu ir kada jūsų eilė atėjo? *labai*

St: Ketvirta. Oi kaip žiauru, žiauru. Kurs (? , nors?) verk, žmogus, ui... taip tiesiog sustingsti.

Ojoi.

SB: Tai iš tos vietas, kur jūs stovėjot, matėsi, kaip šaudo?

St: Jo. Matėsi.

SB: Ar jie stovėdavo, šitie žydai... Ar juos statydavo ant duobės kranto?

St: Ant duobės kranto?

SB: Ar tam pačiam krante, kur kariškiai stovėjo, ar kitoj, priešingoj, pusėj?

St: Ne, kitoj.

SB: Kaip?

St: Kitoj.

SB: Kitoj pusėj.

St: Aha. Ne kur? Prie tū kariškių nei arti nepriéjo...

2/36:02
SB: Reiškia, statydavo žydus, paskui duobė buvo...

St: Taip.

SB: O kitoj pusėj?

St: Buvo kariškiai.

SB: Nu tai kai šaudavo, tai tie žydai - kur jie nukrisdavo?

St: Nu, krenta vietoje, ir viskas.

SB: O kaip juos į duobę sumesdavo paskui?

St: Nu vat va sakyk irgi... Mes ten nestovėdavom. Aš sakau, ar bielarusų kariuomenė, ar...

III kasetė

SB: Tai mums yra labai svarbu yra nustatyti šitą eilę - kas buvo pirma, kas buvo paskiau.

St: Nui. Nu ir paskui...

SB: Dabar mums yra svarbu: pabandykim išvardinti... Ar jie gavo kokį paaukštiniimą? Ar jiems buvo geriau tarnyboje? Jie turėjo privalumus - tie, kurie šaudė?

St: Ne, tai ... Nu tam tikra suma buvo nustatyta. Piniginė suma. Pinigais skirdavo

SB: Ir kaip skirdavo?

3/1:01
St:Nu ir paskui gaudavo.

SB: KOkie čia buvo pinigai? Kaip juos apskaičiuodavo ir kaip mokėdavo?

St:Čia buvo... Ten buvo rusiški pinigai , kai mes buvom Rusijoje. Rusiški pinigai.

SB:Ar mokėdavo už kiekvieną šaudymą?

St:Ne. Taip , kad kas dvi savaites. Už kiekvieną nemokėdavo.

SB: Tai...

St: Mat jeigu už kiekvieną mokės, tai jie būtų galėjė pasipriešinti prieš vokiečius - tie , kas visą laiką dalyvavo šaudyme. Va. Už tai vokiečiai ir saugojo to dalyko.

SB:O kodėl jie skaitė, kad tie, kurie šaudo, gali pasipriešinti?

St: Nu... Patikėjo turbūt. Skaudus momentas buvo, nu rū..., ką padarysi. Kas tą dalyką sutvarkė, tai čia ajajai... Įdomu, Vokietijoje, ar vokiečių kariškius visus tokius, kaip čia jų buvo, palaukit, ta kariuomenė, ta pati svarbiausia, ta politinė? Ar, Saulelis, nežinai?

SB: SS.

St:Nu, vokiečių kariuomenė...

SB:SS.

St:SS daliniai, va. Rūpuže, tie buvo žiaurūs. Už viską žiauresni. Bendrai vokiečių kariuomenė buvo labai aktyvi, ui. Jau be gailesčio viską darė.

2:52 SB:Jūs sakėt, kad buvo toks skirtumas - tie, kurie šaudydavo , gaudavo daugiau.

St:A, nu jo gaudavo, aišku, gaudavo.

SB:Tai jiems mokėdavo ką? Priedą prie algos?

St:Nu taip. Reiškia, jų jau atskiras uždarbis.

SB: Nu tai gerai . O kai nebūdavo šaudymų? Kai jie tik prieš partizanus eidavo arba ten sakysim gelžkelius saugodavo - jie tą priedą gaudavo?

St:Prie atlyginimo?

SB:Taip.

St:Gaudavo, bet jau mažą. Jau buvo nustatyta , kiek už tą veiksmą moka, kiek už tą, kiek už tą.

SB:Tai už ką mokėdavo brangiausiai?

St:Tai už žydu šaudymą. Nu.

SB:Ir kiek mokėdavo?

St:tai buvo pats svarbiausias veiksmas. O kiek mokėdavo - tai kas juos velnias žino? Čia katras gaudavo, nesisakydavo.

SB:Nu jūs už tą vieną kartą esate gavę tą priedą, ar ne? Esate gavę tą priedą?

3 | 4:00

St: Už vieną kartą nemokėjo, už pirmą kartą. Nežinau, kiek ten reikėjo išsaudyt, kol tau paskirs paskyrą, tokią kaip premiją, reiškia. Jau pradžia. O paskui toliau tai jau gauni daugiau. Daugiau daugiau daugiau.

SB: Tai čia tie, kurie šaudė- visi buvo savanoriai?

4:31

St: Nu taip. Jie visi... Juk visas batalionas buvo savanoriai. Visas batalionas.

SB: Nu o kaip būdavo su tais... Nu jie atėjo į batalioną, jie nežinojo, kad reikės žydis šaudyti. Bet pamatė, kad reikia šaudyti - atsisako šaudyti. Kaip būdavo su tais? Ką su tais darydavo?

5:03

St: Nu tuos jau... Negalima tiesiai, tiesiog, teisingai pasakyti, kaip buvo...

SB: Ar buvo galima atsisakyti, nešaudyti?

St: Buvo. Buvo. Matai jeigu būtų neleidę atsisakyti, tai jau yra visgi batalionas! Jeigu būtų visas pasiryžęs nešaudyti, tai būtų tai valdžiai kapiet (=galas). Visiems tiems karininkams. Juk čia visi tik karininkai tik tą ir darė. Va. Ai. Kaip pasižiūrėdavom į tuos karininkus, taip žiauriai jie atrodė. Eina tokie - nuraustas (=iraudės)... Oi... Nesuprantu, ar jie gaudavo... Kokį auksą jiems mokėjo, ar ką? Nu negi karininkas taip stos, kad prieš masę žmonių šaudyme, kad reikia žmones šaudyti... Nu... Ir pats pliekia. Iš pat pradžių pats karininkas pradeda ugnį!

6:09

SB: Tai tie dabar karininkai. Kaip jie šaudyavo? Jie po vieną šaudyavo, ar sustoję?

St: Ar karininkai?

SB: Aha.

St: Karininkas taip stovi, reiškia, jau karininkas panašiai vidury eilės ir šaukia: ugnis! Nu ir paleidžia šūvius. Ir tas karininkas paleidžia, ir kareiviai.

7:00

SB: Tai jis stovi per vidurį šaudančioje eilėje?

St: Taip. Taip taip. Va, paleidžia šūvius. Be karininko įsakymo nieko nebuvo!

SB: Nu tai įsakymas - vienas dalykas, o pačiam šauti - kitas dalykas.

7:00

St: Nu matai, jis ir sakydavo: ugnis, reiškia jau. Nu jis paskelbdavo. Nu ir kai "ugnis" - ir jis turi daryti tą ugnį. Nu.

SB: Ai tai čia, kad kareiviams neatrodytu, kad jisai tikta komanduoja, ir jisai nešaudo.

St: Nu taip taip taip. Ko tu čia, nesąmonės...

SB: Nu ir kokie karininkai daugiausia šaudė?

St: A?

SB: Kokie karininkai daugiausia šaudė? Va jūs matėt: mokie karininkai?

St: Ar mūsų?

SB: Je, jūsų.

St: Nu kad mūsų visi buvo. Nu mažiausiai jau - Juodis mažiausiai. Kvietlinskas mažiausiai.

SB: O daugiausiai?

St: Daugiausia visi.

SB: Tai kurie?

St: Va, tiesa, Gecevičius mažai. Mažai tokiais dalykais užsiémė.

SB: Bet irgi šaudė?

St: Nu jau... Angelas nebuvo.

SB: Tai ank karininkų sąžinėsyra daugiau žmonių gyvybių negu ant jūsų?

St: Nu jo! Oi... Kažin kaip dabar Gecevičius gyvena? Kaip jis laikosi? Gal jo gyvo nebéra?

Nežinot?

SB: Tai paskambinsim. Baigsim kalbėti ir paskambinsim telefonu, pakalbésit. Ar norit?

St: Tai ką jis čia prisimins dabar? Išga melodija...

SB: Ne nu taip: labas, pasakysit, paklausit, kaip jis gyvena, kaip sveikata. Jeigu norit. Jeigu nenorit...

3/8:41 St: Kas yra įdomumas (=kas čia įdomaus)... Ką čia pasakyti... Jis man buvo nereikalingas. Vieną syki, kai važiavau atostogų, tai davė laišką tėvams nuvežti - Kretingoje prie geležinkelio stoties gyveno tėvai. Kretingsody vadina mam. Gerai, sakau, nuvešiu. Nu sako, parvažiuodamas užeik paimsi iš tėvų... tėvai įduos laišką. Tai nuvežiau tą laišką, perskaitė prie manęs. Sako: dabar kada grįši? Sakau: tada ir tada. "Būtinai užeik". Užėjau, ir 2 siuntiniai - vienas man ir vienas jam. Aš nuvežiau. Visas malonumas. Jau geri jo tėvai.

SB: Ar gerai gyveno tėvai?

9:45 St: Nu, ūkį turėjau. Kretingsody gyveno. Gerai. Gražus namas. Na, o Gecevičius, matai, jis buvo lakūnas Lietuvos laike. Ir kada skrido prie Nemuno... apačią, pro tilto apačią - Gecevičius išskrido. Nesurado lakūno, kas skrenda, ir viskas. Bijojo. O Gecevičius išskrido. Sportas buvo toks.

SB: Kaip Kairys dabar - po tiltais skristi, ar ne?

St: Aha. Už tą buvo, matyt, labai stipriai atlyginama. Kur čia, ne juokai...

SB: Tarp tų šaudančių labai daug buvo aviatorių, karininkų, aviacijos karininkų...

St: Je...

SB: Šimkus, na, Gecevičius tas pats, reiškia...

St: Taip taip...

SB: Kur nepasižiūri, labai daug buvo aviacijos karininkų...

3/10:39

St:nu, nu. Nu ir po to, matai, išstojo į tą mūsų batalioną. Koks jam reikalas buvo stoti?

SB:Nu, sakysim... Tai jūs irgi nežinojot.

St:Aišku, aišku. Čia teisingai. Matai, iš visų karininkų jau - ką gėdytis, kad tiktai Gecevičius ir béra. Nu.

SB:Juodis mirė. Kitų aš nežinau... Tamošauskas, Gecevičius..

St:Juodis pats pirmas mirė.

SB:O tai Juodis irgi šaudyavo?

St: Juodis - oho. Juodis tai ne taip jaunas ir bebuvo. Jau virš keturiąsdešimt buvo, kai batalione...

SB:Tai o kur jūs matėt, kad Juodis šaudė?

St:Tai pranešė tardymo metu.

SB:Na o pačiam šaudyme jūs matyt, kaip Juodis šaudio?

St:O, ne. Ne.

SB:Nu, o kai jūs matėt iš karininkų, kai jie stovėdavo vidutį eilės ir šaudyavo, tai kokius karininkus matėt, kurie šaudė?

11:48 St: Nugi savo karininkus kaip nuluptus matai - keli karininkai tebuvo. Juk iš karto matysi. Jis turi rankose vėliavikę.

SB: Vėliavikę?

St:Jo, iškelta. Ten jau kiekvienas turi sušaukti, kad: ugnis!. Nu.

12:17 SB:Gerai , tai papasakokit dabar apie tą Rudensko šaudymą, kaip mes kalbėjom. Jūs pasakojot, kad ten paciliui keitė?

St : Nu, tai kad tam Rudenske - nu ką, iš eilės vieni praėjo tuos... Atsistojo į savo vietą. Nusirengė. Išpylė. Atvarė kitus.

SB :Nu, o kareiviai kaip atsistodavo į šaudymo vietą?

St:Nu kareiviai atsistoja jau biškį toliau nuo tos vietas, kur jau stos tie, kurie mirti turi.

SB:Žydai.

St:Nu.

SB: Tai žydai atsistodavo kaip? Per kokį atstumą nuo duobės?

St:Per kiek čia... atstumas... Maždaug 15 ar 20 metrų.

SB:Žydai - 15 metrų?

St:Je. Ten buvo tokia geležinė tvora.Už tos tvoros tuoja...

SB:Nu ir paskui iš ten juos varydavo?

St:Nu.

SB: Tai aš nežinau... Reiškia,tai jeigu stovi būrys žmonių, ir jeigu juos varo, tai jie turi pasipriešinti, jie turi stengtis neiti, dar kažką... Nu kaip juos atskirdavo ten, šituos?

St:Nu, kas ten pasistengdavo? Kas ten pasipriešinti? Juk jie... tie žydai eina visi beginkliai. Kaip tu pasipriešinsi, kai čia yra kariuomenė su ginklais? Nepajudėsi iš vienos, ojei.

SB:Nu ir jie visi jau buvo nurengti?

St:Nu , taip.

SB:Kas įeidavo į tą aptvarą, į tą žydu būrį ir juos atskirdavo?

St: Nu...

SB:Tuos , kuriuos reikėjo sušaudyti...

St:Ar iš kariškių?

SB:Iš kariškių, jo.

St:Vokiečių, vokiečių karininkai. Tam dalykui vadovavo grynaus vokiečių karininkai. Kas čia mūsų, kas čia tų karininkų buvo? Juk įsakymas šaudyti buvo duodama vokiečių. Taip.

3/14:41 SB: Tai jie atskirdavo, suskaičiuodavo, kiek turi nušauti..

St:Taip. Jau jie žinoji, supranti, ten, kur tam name, kur tie žydai buvo suvaryti tam dalykui, jau žinojo jie skaičių; buvo dokumentai sudaryti; viskas. Va. Atvarė visus, išpylė, ir žino, kad tiek ir tiek yra likviduota.

SB:Iš kokio atstumo reikėdavo šauti į juos?

St:A?

SB:Iš kokio atstumo reikėdavo šauti į tuos žydus?

St: Nu maždaug iš 10 metrų.

15:31 SB:O kodėl taip iš toli? Ne iš arčiau, ne iš 5 metrų?

St: Nu mat iš 5 metrų gali kartais nelaimė ginklui susidaryti. Šovinys gali plyšimą padaryti į šoną. Gali būti jau tas... Tas neleidžiama buvo.

SB: Tai kiek jūs nušovėt žmonių?

St:A?

SB:Kiek jūs žmonių nušovėt, pasakykit.

St: Ar aš?

SB:Taip, jūs asmeniškai.

St:Vieną. Ir tai dar ne mirtinai.

SB:kaip tas buvo?

St:Dar vakare gal dar išgérė čierką.

SB: Kaip tas buvo, papasakokit?

St: Kaip tas buvo? Nu aš negalejau to dalyko dir... daryti, ir viskas. Man bloga darosi, aš drebu visas, ir ... AŠ turiu atsitraukti. Ir mato tuo patys karininkai, kad aš tam dalykui netinkamas.

SB: Tai jūs sakėt, kad jus statė paeiliui. Taip visi?

St: Taip.

3/16:24
SB: Dabar atėjo jūsų eilė. Kas buvo tada?

St: Atėjo ne vien... ne mano eilė, bet jau visos tos eilės.

SB: Visos tos eilės... Kiek jūsų kareivių paėmė?

St: Kareivių?

SB: Taip, kartu su jumis.

St: Nu ką aš dabar galiu pasakyti? Nu gal kokį, kokį 30, panašiai. Tai.

SB: Ir kur jus pastatė?

St: A?

SB: Kur jus pastatė? 30 kareivių atskyrė...

St: Nu.

SB: Ir kaip buvo toliau?

St: Nu ir pastatė, jau biškį toliau pastatė. Paskui jau mes, reiškia, savo pareigą atlikom. Mes atsitraukėm. Jau čia gyvujų ... gyvujų nebéra. Dabar jau iš naujos, kur... Dabar jau eina kiti kareiviai. Ir kitą tų žydų šaiką (=būrij) varo, kitą...

17:27
SB: Kaip tas jūsų šūvis atrodė? Papasakokit viską nuo pradžių iki galio. Atėjo jūsų eilė, ir kaip jus rikiavo, statė, kaip atvedė tuos žydus? Viską tą papasakokit

St: Nu, šūvis tas buvo toks. Kaip ir dabar kad kariškiai šautuvus... Kakraz (=kaip tik) tokie šautuvai.

SB: Kokius šautuvus turėjot?

St: Penki, penki šūviai apkaboj. Penkis išpylei - dékis apkabą.

SB: Tai jūs iššovėt kiek šūvių?

St: Nu, iššovei šūvi. Tai jeigu jau įsakymas išsaudytu visus penkis, tai duoda įsakymą, tai duoda jau ten... Su vyliauromis! Specialiai yra paskirti puskarininkiai. Nu va, mostaguoj, ir šaudo. Juk iš karto ir tuos, ir tuos visus vargšus žydus nenušovė. Kitas nukrito dar gyvas - dar pakartojo. Ai.

18:10
SB: Tai dabar atvarydavo tuos žydus ir statydavo kur?

St: Nu statydavo ten prieš tą vietą, kur reikia juos ... šaudys. Biškį toliau - dėl to, kad ten turi nusirengti. Nusirengia, po to jau juos palaipsniui varo.

SB: Ir kur juos varydavo?

St: Varydavo ten, kur jau juos šaudo. I tą žvyryna.

SB: I žvyryna nuvaro. Ir kur sustato juos?

St: Nu tam žvyryne ten jau yra toks slėnis, toks maždaug 2 metrų pločio. Nu taip iš eilės ir stato.

SB: Vieną prie kito?

St: Jo, greta vienas kito.

3 19:36 SB: O kareiviai atsistodavo pirmiau... Va jūs kai atsistojot, kai jūsų šūvis buvo - ar kareiviai atsistodavo prieš tai, ar po to?

St: Po to.

SB: Pirma žydus išrikuoja?

Kur

St: Taip, taip, taip. kareiviai... kareiviai...

SB: Tai tie žydai jau buvo išrikuoti, kai jus pastatė prieš juos?

St: Aha.

SB: Ar pirma jus pastatė, o paskui žydus išrikiavo?

St: Ne. Žydai, žydai buvo išrikuoti. Mat rikiuoja žydus, ir kartu čia jau stovi mūsų toliau, už panašiai 20 metrų, kariškiai, jau... Visi jau išsirikiavę. Jeigu ne, tą gausi nuo žydo į kutnerį (?). Taip.

SB: Tai jūs matėt tuos žydų veidus?

St: Nu, žmonės kaip žmonės. Kas eina nusiminės, kitas galvą iškėlęs, kitas normaliai eina. Nu ką jie tuo momentu galvojo? Ar jau jie galvojo, kad juos šaudys? Kad čia viskas darësi labai staigiai, greitai. Išrikiavo, ir tuojau... Skelbimas, šūviai ir viskas. Ir, -, ugës.

SB: O būdavo, kurie priešindavosi, nenorėdavo eiti prie duobės?

St: Ar iš žydų?

SB: Iš žydų. Jo.

St: Nu būdavo, būdavo.

SB: Tai ką su jais reikėdavo daryti?

St: Nu tai juos visų pirma - duoda šūvį, paleidžia šūvį į jį.

SB: Kurioj vietoj?

St: Nu tai paleido tiesiog į jį. Jis su savo kompanija jau ardosi, jis nori bėgti į tą kariškių sritį. Tai jie šauna, kad nedaeitų iki kariškių. Nu.

SB: Tai būdavo, kad jie norėdavo į jus bėgti?

St: Nu, taip.

3/22:14 SB: Kur nukrisdavo žydai po šūvio?

St:Nukrisdavo čia, ir viskas. Vietoj. Lieptų stovėti ir šaus į tave - tai krisi kniūbsčias. Ar ant šono, ar kniūbsčias, ar kaip.

SB:Ant žemės?

St:Ant žemės, aišku. Ant žemės visi ir paliko. O kas juos ten užkasdavo - kas juos eino? Nu buvo ten Bielarusijoj savanorių kariuomenė. O gal kokie civiliai, kur mokėjo jiems atlyginimus už tą užkasimą?

SB:Tai jūs , kai juos visus sušaudėt, tai jūs juos ne duobėj palikot?

St:Ne. Duobėj, duobėj. Ten duobė ir buvo. Visą laiką duobė. Krantai, supranti, eina aplinkui, o čia duobė yra.

SB:Tai tokios specialios duobės nebuvo?

St: Ne ne ne. Ne.

SB:Tai ta vis - kiekviena nauja partija atsistodavo šalia lavonų?

St:Nu. Ne, prie pat lavonų neatsistodavo. Nauja partija atėjo, ir lavonai... jau nuo tų iki tų jau bus kokie 2-3 metrai. Ir kita eilė stoja. Matai, į krūvą suvaryti negali. Gali palikti nenušautas ir pakilti paskui.

SB:Ką darydavote , jeigu kas nors likdavo sužeistas?

St:kas, ar iš kariškių?

24:00 SB: Nu jeigu nepataikyduto. Sakysim, į žydą šauna, nepataiko. Jis yra sužeistas.

St: Nu tai dapila šalia stovintis kareivis.

SB:Ar tuos nukritusius žydus tikrindavo - ar jie gyvi ar jie numirę, ar yra nenušautų dar? Būdavo, kad kas nors patikrindavo?

St: Kad dabar aš negaliu pasakyti. Nežinau tiksliai. Jie kažkokį daiktą turėjo - lyg apšviesdavo, ar su raudonu, ar su kuo... Kad niekas nebejudėdavo. Gal specialiai tuo momentu nejudėdavo, gal paskui, kai pasišalina ta kariuomenė, gal pajudėdavo?

SB: Tai ką daryti, jeigu jis apsimetė,kad jis nušovė? O jo nenušovė - jis apsimeta, kad jis nušovė. Iš nepataikė, jisai apsimetė, jisai nukrito ir guli. Kaip jis išaiškinti?

25:22 St: Nu kad ten toks ir nepapuolė, kad jau jis paliktu gyvas. Jo , čia jau į jo su garantija.

SB:Iš kokią vietą jums karininkai sakydavo, kad reikia taikytis? Ar sakė karininkai, kur taikyti?

St:Nu tai tiesiai, reiškia. Iš krūtinė.

SB:Jie žiūrėdavo į jus? Iš šautuvus žiūrėdavo?

St:Aha. A, ar tie žydai? Ne, jie ant ten žiūrėdavo. Jis nemato, kad tu šauni.

SB:Nu, tai kaip jūs galit... tai jūs į nugarą taikot?

St:Ką?

SB:jūs į nugarą taikot, ar ne?

St: Taip.

SB:Į kurią nugaros vietą?

St:Nu tai čia per krūtinę. Tiesiai.

SB:O kodėl ne į galvą?

St:Ne, į galvą - nebuvo tokio įsakymo.

SB:Kodėl?

St:Nu, kad į galvą, matai, čia reikia didelio taiklumo. O jie tokie kareiviai, kurie jaudinasi, tokį darba dirbdami. Ir daug tokų yra. Į galvą ne. Į krūtinę.

3 | 26:27 SB:Nu, Leonai, tai dabar papasakokit , kaip jūs šovėt? Atėjo jūsų eilė. Sakot, kad iš eilės rinkdavo tuos kareivius. Nu ir kaip buvo, kai atėjo jūsų eilė?

St:Aš šoviau į kairę pusę. Čia, į tą daiktą. Nu ir jis matai iškart nekrito - lenkės, lenkės, lenkės. Palauk, kuras ten - puskarininkis šalia manęs stovėjo - tai tas pylė antrą šūvį jam čia į nugarą. Ir staigiai krito.

SB:Tai jau visi buvo nukritę, o tas vienas jūsų dar...

St:taip, taip. Tas dar buvo gyvas. Čia paleido šūvius - visi iš karto. Taikinys! ir renta visi kaip lapai.

SB:Nu ir kas paskui buvo?

27:37 St:Nu nieko. Pasibaigė viskas, ta melodija. Jau mus atgal į geležinkelio stotį. O tie vargšai žyday paliko begulintys. O kas ten juos tvarkė, šito aš nežinau. Mus jau neužilgo išvežė.

SB:Nu tai jūs tą vieną nušovėt, o paskui turėjote ir kitą nušauti?

St:Ne,tai nušovei, reiškia, dabar turi atsitraukti. Reiškia, jeigu nebegali šauti, tai antrą sykį jau nebeini į rikiuotę. Nebestoji. Tada ateina kiti.

SB:Tai ką jūs darėt, kai jūs atsitraukėt?

St:Nu ką... déjau ' ... atsitraukia, šautuvą pastačiau. Už vamzdžio laikau ir stoviu. Priėjo vyresnis puskarininkis: tai ką, sako, nebestosi į rikiuotę? Sakau: ne, nebegaliu. Bloga, man pasidaré labai bloga. Aš sakiau: jokiu būdu nebegaliu daryti - kad norite, nušaukite mane. Nu ir tada sako: padék ginklą čia, prie visų ginklų. Kareiviai apsupę stovėjo - ginklai taip sustatyti. Ir, sako, pasitrauk už kariškių nugaros. O kaip parvezė į namus - reikėjo atkentėti.

SB:Tai jūs grįžot į namus jau be ginklo?

St:Be ginklo. Be ginklo - ir tuoju tiesiai į kárcerį, tiesiai į karcerį. Ir paskui tardė: kodėl taip darai? Kaip tokią paniką sukėlei? Sakau: aš jokios panikos nekeliu, aš nė vienam nesakau, kad jūs to

3/29/30

nedarykit ar to nedarykit. O aš sakau: nebegaliu daugau daryti, darykit su manim, ką norit. Aš sakau: savo jaunystėj to nedariau ir dabar nenoriu. Kai aš iš... negaliu, kad ir norėčiau.

SB: Leonai, o kiek dar buvo tokį kaip jūs atsisakiusių?

St: Nu, nemažai. Skaičių sunku pasakyti. Apie kokių 20 buvo. Ir visi jauni. Visi jauni, anksčiau kariuomenėje netarnavę. Kauniškiai, Kretingiškių, ten nežinau, ar 2 tiktai buvo, ar vienas - neatsimenu. Iš Plungės buvo, iš Telšių. Iš Šiaulių buvo nemažai.

SB: Ar visus vienodai baudė, kurie atsisakydavo?

St: Ką?

SB: Ar vienodai baudė visus, kurie atsisakydavo šauti?

St: Nu kurie kariuomenėje buvo netarnavę, tai tuos vienodai baudė. O katrie buvo tarnavę ir atsisakė, tai jiems buvo kokie tai priežodžiai, įsakymas koksai...

SB: Kokie priežodžiai?

31/03

St: Nu, reiškia, "kodėl tu atsisakai", "ko tu ėjai tarnauti į savanorių batalioną, o šiandien tu atsisakai tar... tarnybos, reiškia, pareigas atliki".

SB: Tai ir jums taip sakė?

St: nu tai taip, visiems. Jeigu sykį atsisakei, tai čia griežtai imasi. Nežiūrint, kad iš tavęs joks kareivis nebeišeina.

SB: Tai čia gerai... Čia šitas šaudymas, kur jūs pasakojo, kur jūs vieną žmogų nušovėt, paskui atsisakėt šaudyti - tai čia buvo Rudenske.

St: Aha.

SB: Rudenske. O Kopelyje kaip viskas buvo?

32

St: O Kopelyje ko? Aš tik sargyboje aplinkui buvau.

SB: Kaip atrodė tas Kopelio šaudymas? Kopelyje..,

St: nu kaip? Taip pat atvežė su mašina. Išlaipino.

SB: Jau ne straukiniu vežė?

St: Ne, su mašina.

SB: Kurioj vietoj išlaipino?

St: Išlaipino netoli duobės, gal kokių 50 metrų iki duobės.

SB: Tai atvežė tiesiai į šaudymo vietą?

St: Jo. Taip. Nu ir tuoju pat arčiau ant kranto, liepė jiems stotis ir staigiai nusirengti.

SB: Tai žydams? Žydai jau buvo suvaryti, kai jus atvežė?

St: Taip. Nu, reiškia, nusirengti tą jū... visus darbinius rūbus. Daugiau nieko nevarė nusirengti.

3/32:35

SB: O kur buvo daugiau žydų: ar Kopelyje, ar Rudenske?

St: Kopelyje. Kopelyje, o! Kopelyje daugiau buvo.

SB: O į Kopolį jūs iš kur važiavote?

St:I š Minsko. Mūsų batalionas igai buvo Minske.

SB: Tai Kopelyje tuos saugojo, kad nepabėgtų?

St:Aha.

SB: O jie bandė pabėgti?

St:Ne, nieko. Kas čia... Kodėl jie taip, žmogus... Aš nežinau, galtokiu momentu žmogų paraližuoja, kad jis lieka, kaip sakant, gyvas , bet jau be judesio.

33:55

SB: Kokie žydai ten buvo: vyrai, moterys, vaikai? Kas ten buvo?

St:Buvo ten įvairių. Moterys buvo atskirai. Vaikai atskirai.

SB:Vaikai atskirai buvo?

St:Nu. Vaikai atskirai.

SB:Tai vaikus ir šaudė atskirai?

St:Jo, atskirai juos.

SB: Ką sušaudė pirmiau?

St:Juos įvarė į tokius sklepus. Tokius sklepus iškasė. Jau nebuvo jų matyti.

SB:Tai ten tie sklepai buvo toj šaudymo vietoj?

St:Aha. Šaudymo viete.

SB:Tai kaip jie ten buvo išskirstyti: buvo vyrai išskirstyti, paskui moterys atskirai? Ar moterys ir vyrai kartu buvo?

St: Vyrai ir moterys buvo kartu.

SB: Tai kodėl jie vaikus atskyrė?

St:Nu matai, vaikus visų pirma likvidavo, kad jie nesijaudintų. O į tą pačią eilę, supranti, stojo moterys. Nu paskui moterų stojo jau vyrai.

35:05

SB:Tai vaikus likvidavo pirmiausiai?

St-Taip pirmiausiai. Kad, reiškia, vaikai šaukia, klykia, ar ne... Kad nebūtų girdėtis, triukšmo nebūtų.

SB:O moterys matė, kaip vaikus likvidavo?

St:Jo. Matė turbūt. Nu žmonės visi buvo kaip apmirę. Jau matė, kad tokiam dalykui atvežti - padėti gyvybę.

SB:Tai ką jūs vaikus saugojo?

St: Kas?

SB: Ką jūs saugojo, kai buvot KOpelyje?

St: A, tai matai, Kopelyje mes... Tam Kopelyje mažai tebuvom.

SB: Bet jūs saugojo?

St: Nu taip. Nu, saugojom. Ten jau buvo ... Atskirai jie buvo - bet bendrai visus, aplinką. Aplinką.

36:13

SB: Nu o vaikai ten bandė pas moteris pakliūti, moterys - vaikus pasiekti?

St: Ne, visi ten kaip sustingę. Kaip sustingę.

IV kasetė

SB: Tai kada buvo tas šaudymas Kopelyje?

St: Turbūt keturiaskint antrais. Antrais, palauk...

SB: Koks buvo pirmas žydu šaudymas, kurį jūs matėte savo akimis? Kokį jūs matėte pirmajį avo akimis?

St: Tai sakiau: prie Minsko. Link Maskvos važiuojant.

SB: Ir kada tas buvo?

St: Antrais. Keturiaskint antrais.

4/1:08

SB: Koks tai buvo metų laikas?

St: Nu pavasarį - turbūt gegužės ar balandžio mėnuo.

SB: Ir kokius žydus ten šaudė? Iš kur?

St: Iš Minsko vežė.

5

SB: Kokia ten buvo vieta, kaip jinai atrodė?

St: Nu aplinkui miškas. Čia toks slėnis buvo. Podelis (??). Taip tam slėny juos ir likvidavo.

Aplinkui krantai, medžiai.

SB: Duobės ten buvo iškastos?

St: Ne, nekasė... Senos duobės. Ar ten žvyrynas seniau yra buvęs, ar kas?

SB: Tai čia jūs pirmą kartą matėt?

St: Nu. Pirmą kartą.

SB: Kaip jūs atvažiavot iš Minsko?

St: Mes? Mus atvežė su au... su vokiečių gruzoviku (=sunkvežimiui).

2:11

SB: Kiek buvo mūsų bataliono kareivių?

St: Ar ten?

SB:Aha.

St:Nu musėt (=matyt), apie kokį 70-80 kariškių.

SB:Nu, o jie norejo, kad jūs šaudytumėte?

St:A?

SB:Ten jums siūlė, kad jūs šaudytumėt? Reikalavo, kad jūs šaudytumėt tą kartą?

St:Kad jau man ten nepasiūlė - jauniems mums nepasiūlė. Mat pirmas sykis buvo vis... - nesiūlė to.Apsauga tik pastatė. Apsauga. Sargyba.

SB: Kas ten šaudė...

St:Ten visi mūsų ponai, visi karininkai buvo. Suėjo visi. Visi vyr. puskarininkiai. Visi buvo tam dalyke.

SB:Ir ką darė karininkai?

St: Nu karininkas pirmą šūvį davė. Visi karininkai.

SB:Kaip jūs galvojat, kodėl karininkai duodavo pirmus šūvius?

St:Sako: mūsų tėvynės išdavikai! Taip. Mūsų tėvynę, sako, pražudė. O kaip teisingai buvo, ar tikrai tie žydai Lietuvą pražudė tiems komunistams? Gal ir taip...

4/3-92
SB:Nu gerai. Tai kaip tie karininkai pirmus šūvius davė? Ar jie, karininkai, sustojo, išsirikiavo ir pirmą salvę šovė karininkai, ar jie maišési su kareiviais?

St:Ne, ne, tik karininkai. Jie tada (aš prie to nebuvau) - išrikuoti kareiviai , nu ir tada pakélė raudoną vėliavikę ir "Ugnis!". Kareiviai... Nu ir paleido. Žino ką daryti. Įsakymas jau buvo žinomas.

SB:Ką jūs darėt per... Kokia ten vieta buvo prie Minsko?

St:M?

SB:Kaip ta vieta prie Minsko vadinosi? Kas ten - miestelis buvo? Kas ten buvo?

St:Ten nebuvo jokio miestelio. Tenai aplinkui buvo miškas, ir čia, toje vietoje, aplinkui galbūt kilometras, gal nebuvo kilometro, - aplinkui tokia pieva, lanka. Duobė ten tokia visokia...

4/3-99
SB:Iš kur jūs atvažiavot į tą vietą?

St: Iš Minsko. Minsko. Mūsų kareivinės ten buvo.

SB:Tai koks buvo atstumas iki Minsko , koks nuotolis?

St: Nu, atstumas. Buvo tai... Buvo iš čia kokie 6 kilometrai.

SB:Tai visiškai netoli.

St:Visiškai netoli! Oi.

SB:Tai jus atvežė iš Minsko. Kiek jūsų išlipo - 60, sakėt, buvot kareiviu.

St:Nu taip.

SB:Ir kiek buvo iš 60 - tu šaudančių?

St: Ar kiek šaudančių?

SB:Taip. Kareiviu.

St:Nu ką čia dabar gali teisingai pasakyti? Nu apie 40 buvo.

SB:Tai tie 40, kurie šaudė, jie keitėsi, ar visą laiką tie patys šaudė?

St:Tie patys. Nesikeitė.

SB:Nu, o jūs ką darėt?

Y/6:01
St: Aplinkui sargyba. Apsauga. Juk dar mūsų kariuomenės buvo ličnos (=atliekamos) - stovėjo šalia. Taip pat ir karininkai, viskas. Reikėjo saugoti.

SB:Jūs savo sargybą ėjote, kurioje nors vienoje vietoje, ar jus statė į skirtinges vietas? Ar vienoj vietoj?

St:Ne, vienoj vietoj. Jeigu čia... Tas būrys čia pastatytas, tas būrys biškį toliau. Taip būriaus.

SB:Iš tos vienos, kur jūs stovėjote, ta šaudymo vieta matėsi?

St:Matytis buvo. Čia tolakai.

SB:O jūs žiūrėjote, kaip šaudė?

St:M?

SB:Jūs žiūrėdavot, kaip šudo, stovėdamas sargyboje?

St:Ne. Pasižiūri - nepasižiūri. Kas neperneša to, tai nusisuka į šalį, ir viskas.

SB:O jūs kaip?

St: I šoną pasisukau - taip ir žiūriu į mišką. O čia tik duoda ugnis. Tik duoda, tik duoda ugnis.

SB:Po kiek imdavo tuos žmones prie duobės sušaudyti?

St:Kaip... žmones...

SB:Po kiek atskirdavo tu žydų?

St:Ai, žydų kiek?

SB:Po kiek žydupaimdavo per vieną kartą?

St:Nu, kad jau tikrai negaliu pasakyti. Nu, imdavo apie kokį 20-30. Gal visi 50. Nemažai imdavo. ŽInai, kad ten nesuskaitysi jau.

SB:Leonai, sakykit.. Nu buvo seni kareiviai, kurie šaudė, jūs stovėjot sargyboje. Paskui jūs grįžtat į kareivines?

St: Nu.

F/50
SB: Kaip jūs bendraujat su tais senais kareiviais, kurie šaudė? Kaip jūs kalbatės su jais, apie ką jūs kalbatės?

St: Nu matai, susieinam... Ką jie, kareiviai - mus vadina jaunais kareiviais, bepročiais...
Juokdavosi iš mūsų jie, ojei. Pareina kitadiena - blaivas, tai jau varo mus vėl mokintis pamokas į stadioną. Nu ką? O mes už jų neužkliūdavom. Bijodavom. Tokie visi atrodė žiaurūs - kur jau...
Tiek atitarnavęs kariuomenėj - joptvaimac. Už.

SB: O jie kalbėdavo ką nors apie šaudymą?

St: Ne! Nė iš tolo!

SB: Kodėl?

St: Paslapty laikė. Jie tik tarp savęs kalbėjos. O jeigu tu nešaudei, nedalyvavai toj eilėje, tai jau jie...

SB: O jie naudos turėjo iš to šaudymo?

St: Musėt (=matyt) mokėjo jiems, aš nežinau.

SBNu o ten turto?

St: ...juk nebus visai ant durniaus (=už dyką). ŽInai, jie nesigyrė.

SB: O ten kokio aukso, drabužių? Batų kokių nors?

St: Nu, batų duoda. Batų... Buvo aprengti gražiai. Bet kada jau į tą operaciją važiuoja, tai persirengia paprastai.

SB: Kodėl?

St: Tai kad nesusiteptų supranti.

SB: Tai su kuo jie gali susitepti?

St: Nu, vistiek, kai, girdi, eina šaudymas, eina, brenda per tuos purvynus. Nu, visko būna.

4/10/02 SB: Nu, o žydu pinigu... Galėdavo jie žydu pinigu, kažkokio aukso, žiedą kokį?

St: Ne jau. Žydamas jau buvo padaryta krata. Žydai nieko nebeturėjo. Jau matyt vokiečiai buvo padarę kratą. ŽInai, žydai tai turėjo aukso, visko turėjo. Jau vokiečiai čia viską sutvarkė. Ir nė vienam iš mūsų rankas nepapuołė, nebuvo girdėti tokį dalykų. Pinigu biškį, matyt, gaudavo. Visi seni kareiviai vakare, žiūrék, jau ir baliavoja, geria. Aišku, iš kur tu gersi.

SB: Nu tai iš kur...

St: Nu. Ir mes sakydavom: jau iš po laidotuvių dabar yra minėjimas.

11/10/02 SB: Tai gal jiems prieš šaudymą degtinės duodavo?

St: Ne. Už, kas ten duos!

SB: O sargybiniams?

St: Ką?

SB: O sargybiniams? Va jūs sargyboj stovėdavot - duodavo išgerti?

St:nu negali duoti. O ką tu žinai, ką tas sargybinis galvoja? Užduosi jam, tai oho! Galėjai nukentėti.

SB:Tai po šaudymo duodavo degtinės?

4/11: 44 St:Nu po šaudymo gal kam ir duodavo, nežinau.Bet jau ten iš tų senų kareivių ar ten kokiems puskarininkiams. O taip - ne. Kas tau - né. Bijojo. Kur tu - pasiksinti gali prieš savo valdžią, kaip sakant, prieš karininkus. Užgérę... Ojei...

SB: O šaudydavo girti ar blaivūs?

St:A?

SB: Šaudydavo girti? Išgérę šaudydavo?

St:Ne! Ne ne ne ne. Tai jau tas ne. Nu ką, gal biškį pailsėkim...

SB:Pailsėkim... Gerai. Gal pabandysim mes dabar paskambinti. Nu tai norit biškį pailsėti? Nu tai norit į tualetą nueiti?

St: Reikia nusišlapinti.

SB:Nu gerai. Aha, padarom...

St: ... tavo širdyje. Va, aš tau trukdau.

SB:Nieko, nieko.

St:Ko, Saulelis, toks nusiminei? ŽMonos gailiesi, kad atitolai ?

SB:Parvažiuosiu šlavakar. Džiaugiuosi.

St:Ar pamatysi? Vargiai.

SB: Pamatysi. 200, dabar pro Panevėžį yra tiesiai pravažiuoti.

St:Ar pro Panevėžį važiuojat?

SB:Nu, nu.

St:Tada iš čia važiuojat į Panevėžį?

SB:Nu, turim pro Panevėžį važiuoti. Mums Panevėžio nereikia. Mes važiuojam į Vilnių.

St:Aš supratau.

SB:Bet pravažiuojam Panevėžį...

13:26

SB: Aš noriu vėl prie to žydų šaudymo sugržti.

St:Nu.

SB:Buvot Kopelyje. Sakėt, kad vaikai buvo atskirti.

St:Nu prašau.

SB:Tai papasakokit: kaip buvo su tais vaikais? Reiškia, vaikai...

St: Su vaikais?

SB: Taip.

St: Matot, vaikai neturėjo omeny to, kad juos žudys. Reiškia, éjo motinos... Vaikai pirma, motinos - iš paskos. O tévai jau už žmonų.

SB: Ar visi buvo nurengti?

St: Ne, vaikų niekas nerengė. Nei moterų, nei vaikų, tik vyros.

SB: Ką šaudė pirmiau?

St: Nu pirmiau vyrus.

SB: Kodèl?

St: Nu matai, kad nekeltų lermo (=netriukšmautų).

SB: Nu tai kai vyros sušaudė, tai moterys ir vaikai girdéjo tuos šūvius, jie suprato, kad čia vyros šaudė?

St: Nu, jau jie patys gulés ant žemės, ir viskas.

114 : 25 SB: Tai šaudė ant žemės gulinčius ar šaudė duobėse?

St: Ne. Tai taip, kaip sakoma, kniūbsčias neatsigulé, keliais atsiklaupé moterys, ar kaip - tik tokiu atveju, reiškia. O vaikai sau šokinéja, jie neturi supratimo, kad čia mirties... čia zona. Taip.

SB: Tai jeigu vaikas šokinéja, tai kaip juos šaudo? Jų gi negali taip išrikiuoti!

St: Vaikas yra prieky, o užpakaly jau yra visi supilt (=sušaudyti)! Vaikai priekyje. Vaikai ir nesupranta, kad tévai jau... kad gyvų nebéra. Katras didesnis, berniukas ar mergikė, tai tas supranta, o katrie maži, ^{jie} - sposus krečia, ir viskas sau.

SB: O jie nebijojo tų šūvių?

St: Ne, nebijojo jie nieko, nesijaudino, nesuprato, kad čia jau... jau vat vat it mums... amžinatilsj.

~~TAI P~~ Nieko baisaus nebuvo.

15 : 33 SB: Tai kaip vaikus varydavo? Kaip juos varydavo prie duobës?

St: Vaikus... Vaikus moterys vesdavosi. Toks jau įsakymas, kad motina turi su vaiku... vaiko nepalikti. Vaiką turi imti su savimi. Jeigu tu vaiko neturi, tai duok kaimynei, tegu kaimyné veda tą vaiką. Va.

SB: Nu ir privesdavo prie duobës, reiškia, kartu privesdavo?

St: Nu, kartu. Kartu, kartu. Juk ten grūsdavo į tą duobę vienas ant kito, niekas nežiūréjo. Pylé (=šaudé), ir viskas.

SB: Tai čia buvo prie Minsko...

St:Ten ne vieni kareiviai šaudė, bet buvo kulkosvaidžiai pastatyti. Kulkosvaidžiai. Iš kulkosvaidžiu pildavo ir... Va.

4/16:23 SB:Ten, kai jūs pasakojote, Rudenske šaudydavo ant duobės krašto...

St:Ką ten! Ten - tai nulio vietoj (=gryni niekai) ir buvo ten tas Rudenske... Bet buvo tokį vietų, kad žiaurus dalykas buvo. Už Minsko važiuojant ant... ant Smolensko. Paskui dar palauk kokioj vietoj... Buvau keliuose vietose. Man, kaip sakant, neždomu buvo, aš neždomavaus (=nesidomėjau) tokiais dalykais...

SB:Nu bet jūs buvot ten, ar ne?

St:Tai aš ne... toje, toje... tam šaudyme kiekvienu momentu niekas tave nevežė! Buvo paémę... Va, iš kuopos paémé - pusę kuopos, visą kuopą paémé... Ir tuos iš tų jau atitarnavusių kariuomenėje - iš tų. O mus, tokius piemenis, ir patys viršininkai bijojo! Jo. Ir man malonu buvo, kad eičiau, imčiau ginklą ir šaudyti? Juk neduok Dieve, ui, baisus dalykas!

17:50 SB:Nu tai Leonai, nu tai tu esi geras žmogus. Nu tai tu... tu nešaudei. Bet iš jūsų piemenų kiti eidavo šaudyti. Iš jūsų kartos, jūsų amžiaus.

St: Nu, eidavo. Nu ką jiems pasakysi? Nu: "tu neik", ar kaip? Ir pasakys, kad negali - tave patį nupils! I juos tik pasižiūri ir galvoji: kaip tu naktį nakvosi su tokia sąžine, va taip - jeigu grįžai iš tokios tragedijos? Čia ne šposas!

SB:Leonai, kaip būdavo naktį po šaudymo? Kai jūs sušaudot, sugrižtat į kareivines, ir kaip jūs miegat kareivinėse?

St:Aš nežinau. Aš smūgi neturėjau labai skaudų, kad aš tų dalykų jau nesijaudinau, aš nesiémiau... Man tas baisiai žiauriai atrodė. O kas jau darė tą - tai naktį, žiūrėk, jau ir dainuoja. Matyt parsinešdavo tos samanės (=samagono), ar valstybinė, ar kokia būdavo ten parduodama - privačiai ten - prigeria ir dainuoja.

SB: Taip, dainuoja. Apie ką jie dainuodavo?

St:Paskui prieš ryto metą kas ant žemės atgula, kas dar ant savo čiužinio buvo gul...

SB:Nu o kitą dieną reikia vėl važiuoti šaudyti?

19:05 St:Ne, taip jau kitą dieną - ne. Vėl už kelių dienų. Nu va. Pabaliavoji pabaliavoji - vėl! Oi.

SB: Iš kur jie gaudavo tos samanės?

St: Tai virė tie bielarusai! Jau samanės ten buvo! Už!

SB:Ir pirkdavo?

St:I gelžkelio stotį įėjės bilietą nusipirkti, ir tau siūlo ne bilietą, o samanės. Va.

SB:Tai jie pirkdavo?

St:Pirkdavo žmonės. Aš tada negeriau iš viso nei gramo. Oi, kur tokioj jaunystėj gersi? Nesamonė.

SB:Tai tas pirmas šaudymas, kurį matėt, buvo prie Minsko?

St:Taip, taip.

SB:Prie Minsko. Tai jūs sakėt, kad vaikus rūsiuose šaudė.

St:Taip.

SB: Tai kokie ten buvo rūsiai?

4/19:51 SB:Tai buvo gili duobė, gili gili duobė. Plati gili duobė. Ir ten juos ant kranto statė - pykšt! tas ir nuvirto.

SB:Ir vaikus ant kranto statė?

St:Visus. Aišku, o kaip?

SB:Nu jie stovėjo pas...

St:Naikino taip, kaip... Kaip sakant, kad mes įsipilam čierką (=taurę), raz (=iškart) ir išgeriam. Tai ten taip naikino žmones! Aš nesuprantu, kaip čia - ar tie bielarusai buvo taip įsiutę ant tų žydų, ar kas ten buvo, kad bielarusai labai daug veike! Už! Korė, supranti, žydus patys bielarusai! Va.

SB:Ar jūs matėt, kaip jie karia?

StNe, to nesu ... Nėra tekė matyti...

SB:O ką matėt?

St: Pakartą mačiau. Medyje, aukštoje liepoje, jaunas žmogus pakartas. O kas pakorė jį, kas jį žino?

SB:Iš kur žinote, kad žydą?

St:ką?

SB:Iš kur žinot, kad čia žydas pakartas?

St: Nu, žmonės, tie bielarusai, tuoju pasakė. Naš...Sako: vot Siemaško (?), naš sosied - mūsų kaimynas, nu.

SB:Tas pakartas?

21:23 St:Je. Iš bažnytėlė eidavom ginkluoti. Iš katalikų bažnyčią. Atsargiai. Pačiam centre ten buvo katalikų bažnyčia. Ir tebéra.

SB:Tai kokiam mieste buvo jūsų bažnyčia?

St:Minske, Minske. Rusų bažnyčia.

SB:Tai jūs eidavot iš rusų bažnyčią?

St:Bielarusų buvo, bet katalikų. Va. Mes eidavom. Kai ėjom, tai visa kuopa einam. ir ginkluoti einam.

SB:O kas buvo kunigas?

St: Palauk, kas tas kunigas buvo? Oi geras kunigas buvo. Nu neberasčiau, vaikeli. Pavardė turbūt neatsiminsiu. Jis paskui išvažiavo į Romą. Prie Šventojo Tėvo.

SB: Ignatavičius.

St: Kaip?

SB: Ignatavičius, je. Aš žinau, užtai, kad aš skaičiau jo atsiminimus apie batalioną.

St: Nu vat gali būti. Aš jau negaliu jokiu būdu prisiminti.

4/22:46 SB: O prie ko eidavot išpažinties?

St: Išpažintis buvo bendra. Reiškia, susėdai 4-5 žmonės, ir: "gailėkis už savo nuodėmes". Ir paskui jis jau peržegnoja. Užuoda pasimelsti keik. Pasimeldi. Ir duoda komuniją, ir viskas. Ten jau į ausį nereikėjo kunigui kalbėti.

SB: Tai kodėl taip padarė?

St: Tai, kad man atrodė į tą ausį kalbėti nėra reikalo. Ai. Jeigu aš šiandien nieko žiauraus nedarau...

O jeigu aš žiauriai darau, tai tu man neatleisi. Tu tokios teisės neturi. Turi kreiptis prie Dievulio iš karto. Klau ^{pt} is ant kelių, bučiuoti žemelę ir prašyti Viešpaties atleidimo. O tas kunigas neatleisi! Ai. Dabar šitai, kur yra - Svarinskas, kur kartu buvom - su Svarinsku. Ar tą prilyginsi prie Sigito Tamkevičiaus? Jokiu būdu!

SB: Kodėl?

St: Jis tokio žiauraus charakterio, supranti. Va. Ajai. Iškart... Aš su juo dirbau, tai jau žinau kaip nuluptą.

4/29:21 SB: Tai po tų šaudymų, kai jie sušaudo žydus, atvažiuoja ir iš karto būdavo... sekmadienį priimdavo komuniją?

St: Ne. Kas priimdavo - mūsų, mūsų kareiviai?

SB: Kareiviai, jo.

St: Ne. Jau čia - parvažiavai į namus atostogų, pasiskelbk savo artimiesiems: tėvams, broliams, seserims - ką tau patars daryti su bažnytėle? O taip - kas tau, ne.

SB: Nu o jūs Rudenske... Jūs apie tuos šaudymus kąm nors pasakojot, kad jūs šovete? Kad jūs nušovėt žmogų?

St: Pasakojau... pažinti... Išpažinties priėjau Darbėnuose - pasakiau, kad vieną žmogų peršoviau. O ar jis staigiai mirė, ar nemirė - to negaliu pasakyti. Ir daugiau aš tokiais darbais neužsiėmiau. Ir šiandien tebesu gyvas. Va. Darbėnuose.

25:29 SB: Tai ką jums kunigas sakė, kai jūs prisipažinote kunigui?

St: Nu, kunigas sako: tokioj jaunystėje nuodėmė nėra tokia žiauri. Sako: čia jūs, matyt, jau buvote priverstas, jau taip savanoriškai nepuolei šauti. O, viskas.

SB: Ir atleido jums?

St: Jo, atleido. Daugiau aš šaudysiu - neisiu ir aš nebijau anei gramo.

SB: Nu ta jūs, Leonai, nešaudėt, gerai. O tie, kurie pastoviai šaudydavo, karininkai, kurie šaudydavo visą laiką - jie gi irgi eidavo pas kunigą?

St: Ne. Kunigai nevažiuodavo. Neteko matyti, nežinau. Gal kur ir ^{jie} ~~ej~~... To aš negaliu pasakyti. Nu žinai, išleidžia atostogų - išvažiuoju. Vis būriaus, būriaus, būriaus. Nu parvažiuoji atostogų. Žinai, jei turi tévus, brolius ar seseris, žinai... Pataria. Va taip yra.

SB: O paskui, po karo, jūs auginote vaikus, dukterį, sūnų auginote - ar jūs jiems pasakojote apie tą šaudymą, kad jūs nušovét?

St: Pasakojau oi viskā.

SB: Ir kaip jūs pasakojot vaikams?

St: Nu sakiau, kad buvau tokioj kariuomenėj, nu teko būti tokiose skaudžiose nelaimėse, kur éjo šaudymas žydų tautybės. Teko ir man ten būti...

SB: Ir šaudytu prisiéjo...

St: Ir, sakau, teko vieną peršauti. Nu ką, vaikai pasiklausė, nu ką jie gali sakyti? Sako: kodėl téveli ten buvai, kariuomenėje? Sakau: todėl, kad neturėjau namų, neturėjau, kur gyventi. Aš turėjau eiti į kariuomenę. Aš nėjau, kad specialiai, kad žydus šaudytu! Čia [↳] Lietuvos savanorių batalionas, ir viskas. Nu ka... Lietuvą saugai, ar ne. Tokius darbus dirbtu! O ~~egu~~ vyriausybė tą padarė, tai čia vyriausybė kalčiausia yra! Taip.

SB: Kada jūs pirmą kartą sužinojot, kad jūs turésit šaudytu žydus?

St: Aš nesužinojau iš viso. Vežé, iš.. nuvežé, ir prašau. Pastatė į eilę, ir atlik savo darbą! Niekas tau neaiškino, niekas... Kalbos néra. O turėjom tą kapelioną kungą - tas jau labai mūsų batalioną užstojo. Saké, kad labai žiauriai elgiasi tie partizanai bielarusai. Ir dar, saké, likusieji žydų tautybės žmonės.

SB: ~~Tai~~ čia kunigas taip sakydavo?

St: Jo. Nu ir paskui jis, vargšas, sako: jau man įgriso iki tiek. Aš negaliu beatsiginti. Jokiu būdu. Aš jau išvažiuosiu. Nu išvažiavo.

SB: Nu gerai, Leonai, dabar jūs papasakojot prie Minsko - tai buvo pirmas kartas, taip? Jūs pamatėt, kaip šaudė žydus.

St: Je.

SB: Toliau Rudenske jūs šaudėt pats. O dabar dar buvo Kopelis. Kaip viskas buvo Kopelyje?

St: Nu Kopelyje aš tik mačiau, kaip juos suvežé. Mes sargyboje toliau stovėjome. O daugiau - tik kad pasigirdo šūviai, ir viskas.

4/29/21 SB: Ar jūs Kopelyje, kai stovėjote sargyboje - ar iš tos vietas, kur stovėjote sargyboje, ar matėsi šaudymo vieta?

St: Ne, ne. Buvo lyguma. Va toks mažas toks tankus beržynėlis. Tame beržynėlyje mes buvome, reiškia, apsauga. O paskui ten ėjo žemyn žemyn žmeyn, jau ten toje žemoje vietoje buvo tas šaudymas. O arti mūsų niekas neprileido. Ten mums nebuvvo ko veikti.

SB: Tai jūs beržynėlyje saugojojot žydus?

St: Nu.

SB: Ar jie buvo jau nurengti?

St: Jo. Buvo. Atlíkom savo pareigą.

SB: Tai jau Kopelyje visi žydai buvo nurengti, jo?

St: Taip.

SB: Kiek jų buvo tenai?

St: Kas juos ten gali žinoti? Ar 40 - nesuskaitysi tu jų jokiu būdu. Ir neįdomu! Pats drebí, pergyveni. O čia eik skaityk juos - ką čia, nesąmonė.

SB: Leonai, dabar žiūrėk...

St: Čia negali jokia valstybė reikalauti tokio atsiskaitymo!

30/41 SB: Leonai, kai jūs Kopelyje šaudėt, ar jūs galvojot, kad jus gali tuoj tuoj paimti ir pastatyti prie duobės šauti?

St: Ne. Niekas nepaims. Kariškis, reiškia. Jeigu atsisakai - tau jeigu dės bausmę, ar mities bausmę, ar kalėjimo bausmę, bet jau nachališkai (=ižūliai) tai jau nestatys šaudyti. Ne nežino patys viršininkai, iš ką tu šausi. O jeigu, staigiai atsisukės, pilsi į viršininką? Čia jau... Ne šposas (=išdaiga).

SB: Tai jūs manot, kad tie, kurie šaudio, šaudio savo noru?

St: Aišku savo noru! Kas juos privers. Ojei, nesąmonė. Ten nė vieno neprivertė!

SB: Nu gerai, tai dabar paaiškinkit, kodėl žmogus gali norėti prie duobės stotis ir šauti į žydą?

St: Nu jam žada, supranti. ~~Ką nors~~ ~~jis~~ siekia... Čia nei tamsta žinosi, nei aš žinosiu, kad jam kokį atlyginimą žada. Nu, ar kokią jau malonią ateitį, kokios jis trokšta, reikalauja. Tai va čia tas yra... Be to, daug buvo tokius, kurie nukentėję nuo tų...

SB: Nuo ko nukentėję?

St: Nu, nuo žydų ir nuo tų bielarusų tautybės?

32/41 SB: O kaip jie buvo nukentėję?

St: Nu, buvo nuskriausti. Ką tokioj Bielarusijoje kas gyveno... skriaudė skau... tiek, kiek tik begalėjo. Galvojo: reikia atsilyginti jiems. Nu.

4/32:30 SB: Tai jie gi iš Lietuvos atvažiavo - tai ką juos bielarusai galėjo nuskriausti?

St: Nesvarbu, kad atvažiavo iš Lietuvos. Dar durniai (=blogiai), kad atvažiavai iš Lietuvos - tave jie griebė kaip reikiant, jo... Tai va, Sauleli mielas, žinoma, kad būtume po tos avarijos pasišnekėjė mes, tai viską gali išlinksniuoti, visas smulkmenas. Ar ne taip? Tiek metų praėjo! pagalvok pats. O jei ...špatie.

SB: Nu ką dar atsimenate iš tų žydų šaudymo , ko dar nepapasakojo? Prisiminkit ką nors.

St: Ką aš ten prisiminsi. Tokioj jaunystėj... Juk aš kožnā (=kiekvieną) dieną nebuvau prie tų šaudymų. Aš nieko negaliu dabar prisiminti daugiau. Ne. Aš nelinkęs buvau tam reikalui. Ir neduok Dieve... Kad manęs Dievas nebaustų! Aš taip buvau nusistatęs, nelindau , kur nereikia. Žiūrék, iš tų kariškių, iš tų jaunu, mano metu, šiandien jau gyvujų tarpe nebéra. O aš tebesu, ačiū Dievui. Va.

SB: Leonai, o jūs tą vieną žmogų, kurį nušovėt - jūs ji prisimenat?

St: Ne, kur aš atsiminsiu ... Ai, čia tokis masinis eismas - čia juokų darbas? - galvoji: gerai, kad pats gyvas palieki.

39:26 SB: Nu bet jūs vieną šūvį paleidot. Kas čia buvo? Vaikasjis buvo? Moteris? Kas tai?

St: Ne! Nu... Viduramžis (=vidutinio amžiaus) žmogus. Ojojojojoi.

SB: Ačiū, Leonai. Gerai , viskas.

35:03